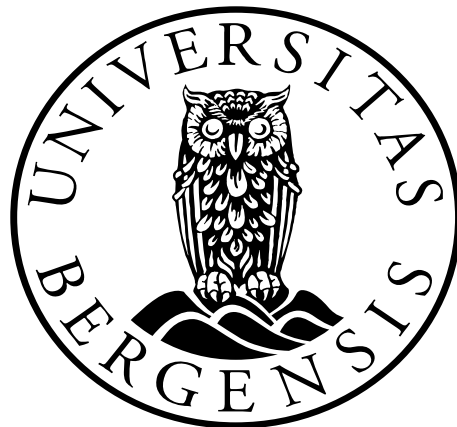

Hen - et politisk pronomen

*En diskursanalyse av
kjønnsnøytralt personlig pronomen i norsk*

Silje Marie Krogsæter

Masterprogram i psykologi

Fordjupning: Psykologisk vitenskap, MAPSYK330

ved

UNIVERSITETET I BERGEN

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

HØST 2015

Veileder: Norman Anderssen, Institutt for samfunnspsykologi

Abstract

Hen is one of many suggestions to a new gender neutral or gender diverse personal pronoun in Norwegian, either as a replacement for double personal pronouns like *him or her*, or as a third alternative for those who feel that they do not belong in a two-gender system. After *hen* was added to the Swedish Academic Wordlist (Svenska Akademiens Ordlista) in 2015, it sparked a new debate in Norwegian newspapers about whether or not one should introduce such a pronoun in Norway as well. The research question of this paper is: What are central discourses in the Norwegian debate concerning *hen*? This question was examined by doing an analysis of answers to a questionnaire concerning people's thoughts about adding *hen* to the Norwegian language. The questionnaire was comprised of questions regarding age and gender, and an open question about opinions about the introduction of *hen*. There were 17 informants that answered the questionnaire, and put together the text material consisted of 1598 words. For the analysis, Ian Parker's twenty-step discourse analysis was utilized. The result of the analysis showed five discourses - pragmatic, political, feminist, biological and familial - that reflect different ways of speaking about the pronoun *hen*, and the related topics of language and sex/gender. A review of the discourses shows that there are implicit themes about freedom and morality underlying the debate. It is concluded that it is the underlying criticizing of the norms that *hen* signalizes, that leads to reactions, not the word in itself. Also it is emphasized that the word is important, because it creates a political debate about sex/gender and identity.

Keywords: gender neutral pronoun, *hen*, sex/gender, language, heteronormativity, discourse analysis, two-gender model, feminism, psychology, social constructionism.

Sammendrag

Hen er et av mange forslag på et kjønnsnøytralt eller kjønns mangfoldig personlig pronomen i norsk, enten som en erstatning for dobbeltformer som *hun eller han*, eller som et tredje alternativ for de som føler at de ikke passer inn i tokjønns systemet. Etter at *hen* ble lagt til i Svenska Akademiens Ordlista i 2015, startet en ny debatt i norske aviser om hvorvidt en skulle innføre et slikt pronomen også i Norge. Problemstillingen er: Hva er sentrale diskurser i *hen*-debatten i Norge? Dette spørsmålet ble undersøkt ved å utføre en diskursanalyse av spørreskjemasvar vedrørende folks synspunkter på å eventuelt innføre *hen* i norsk språk. Spørreskjema bestod av spørsmål om alder og kjønn, og et åpent spørsmål om synspunkt på innføring av *hen*. Det var 17 informanter som svarte på spørreskjema, og tekst materialet var på til sammen 1598 ord. Til analysen ble Ian Parkers tjuestegs diskursanalyse benyttet. Resultatet av analysen viser fem diskurser - pragmatisk, politisk, feministisk, biologisk og familiær - som reflekterer ulike måter å snakke om pronomenet *hen*, og de relaterte temaene språk og kjønn. En gjennomgang av diskursene viser at det er implisitte tema om frihet og moral som ligger til grunn for debatten. Det konkluderes med at det er det underliggende normkritiske som *hen* signaliserer som vekker reaksjoner, ikke ordet i seg selv. I tillegg understrekes det at ordet er viktig i at det skaper en politisk debatt om kjønn og identitet.

Nøkkelord: kjønnsnøytralt pronomen, *hen*, kjønn, språk, heteronormativitet, diskursanalyse, tokjønnsmodell, feminisme, psykologi, sosialkonstruksjonisme.

Forord

Ideen til oppgaven fikk jeg av å ha lest et intervju av en transperson som snakket om språklige utfordringer knyttet til kjønn. I intervjuet ble bruk av det kjønnsnøytrale personlige pronomenet *hen* nevnt og jeg synes det virket som noe interessant å lære mer om. Både kjønnsproblematikk, språk og normalitetsbegrepet var tema jeg lenge hadde vært interessert i, men ikke fordypet meg særlig i. Flere har nevnt at tema jeg valgte var veldig aktuelt. Det er noe som diskuteres en del i media for tiden. Dette betyr at det med stor sannsynlighet vil skje mange endringer innenfor feltet i tiden framover. Den 10. april 2015 kom det en rapport fra en ekspertgruppe (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015, 18. april) om at dagens krav til sterilisering for endring av juridisk kjønn er i strid mot menneskerettigheter, og det ble lagt fram forslag om at egenerklæring av kjønnsidentitet til folkeregister–myndigheten skal være nok for å juridisk endre sitt kjønn. Tanker om kjønn i Norge er tydeligvis i forandring.

Da tema for masteroppgaven først var valgt, fant jeg ut at det var mye å sette seg inn i - mer enn jeg kunne klare i forhold til en enkel 30-poengs masteroppgave. Det er altså selvfølgelig mye mer skrevet og tenkt om de ulike temaene eller konseptene relevant for denne oppgaven, enn det jeg har rukket å lese igjennom og nevnt i den endelige innleveringen. Men dette er også noe av det som gjør feltet så spennende. Dette var mitt første forskningsprosjekt alene og første gang jeg utførte en studie hvor jeg samlet inn egne data. Når jeg først skulle gjøre min egen studie hadde jeg lyst å gjøre en kvalitativ studie. Jeg ville lære mer om hvordan utføre en kvalitativ studie, og spesielt diskursanalyse. Mye av tiden gikk til å sette meg inn i hva diskursanalyse egentlig gikk ut på, og utfordringene med å lage et forskningsdesign for oppgaven. Det var helt andre ting å tenke på i forhold til innsamling av data, enn en litteraturstudie, og alt tok lengre tid enn jeg hadde trodd.

Jeg vil takke Norman Anderssen, som var veilederen min på masteroppgaven og ga meg mange gode råd og forslag, ideer og støtte til arbeidet. Han veiledet meg på alt fra tema til metode, samt praktiske ting å huske på i forhold til et forskningsprosjekt. En stor takk til deltakerne i studien min som bidrog med datamateriale! I tillegg vil jeg si takk til alle de som hjalp meg å sende ut spørreskjema, de som svarte på forespørsler i min jakt på relevant litteratur til oppgaven, og andre som hjalp til - dere vet hvem dere er. Til slutt vil jeg takke venner og familie som støttet meg i arbeidet, og også sørget for at jeg tok pauser innimellom.

Innholdsfortegnelse

Abstract	i
Sammendrag	i
Forord	ii
Innholdsfortegnelse	iv
Tabelloversikt	iv
Innledning	5
Metode	15
Resultater	21
Diskusjon	46
Referanser	46
Appendiks A - E-posttekst	56
Appendiks B - Spørreskjema	69

Tabelloversikt

Tabell I: Parkers tjue steg gruppert etter kriterier.

Innledning

Hen er et av mange forslag på et kjønnsnøytralt personlig pronomen i norsk, enten som en erstatning for dobbeltformer som *hun eller han*, eller som et tredje alternativ for de som føler at de ikke passer inn i tokjønnsystemet. Det er uvisst når debatten først kom til Norge, men i Sverige har den blitt sporet tilbake til 1966 og var hetest i 2012 etter barneboken "Kivi & Monsterhund" ble utgitt hvor det kun ble brukt *hen* om hovedpersonen (Bakk Henriksen, 2012). Jeg ville med denne masteroppgaven studere diskursene som lå til grunne for den norske debatten om *hen*.

Men hvorfor er det viktig å studere *hen* i norsk språk? For det første er det en debatt som foregår i aviser, radio og tv for tiden, som tyder på at det er et tema som engasjerer. For det andre handler det om synliggjøring av en minoritetsgruppe i samfunnet: de som identifiserer seg som et tredje kjønn, eller som på andre måter føler de rådende kjønnsnormene er begrensende. I Norge er det estimert å være ca. 20 000 transpersoner (Wolff Frydenlund, 2013), og 1,9-4% av barn er født interkjønnet (Skeiv Ungdom, n.d.). Den svenske språkforskeren Daniel Wojahn (2015) snakker om "usynliggjøring" av enkelte grupper gjennom språket. Å skape nye ord er da med på å synliggjøre grupper. Vise at de eksisterer og dermed også deres behov, deres meninger, og deres rettigheter:

Jeg hører ikke hjemme i mannekjønnen og ikke i kvinnekjønnen. Man kan kanskje si at jeg er litt hjemløs. Ved å få et pronomen som speiler meg, bygger man et hjem også for meg. (Esben Esther Pirelli Benestad, sitert i Aftenposten av Spersrud Haug, 2013, avsnitt 9)

Denne oppgaven vil baseres på en sosialkonstruksjonistisk forståelse. I det følgende, vil det beskrives sosialkonstruksjonisme, diskursanalyse, språkendringsstrategier, i tillegg til en gjennomgang av den historiske utviklingen av kjønnsnøytrale pronomen i norsk, tidligere forskning relatert til *hen*, en oversikt over teorier og begreper knyttet til kjønn, og til slutt presentasjon av problemstillingen for oppgaven.

Sosialkonstruksjonisme

Guba og Lincoln (1994) beskriver paradigmer, verdenssyn som veileder forskere, når det

gjelder spørsmål om ontologi, epistemologi og metodologi. Ontologi handler om tings natur. Konstruktivisme utgjør et relativistisk ontologisk syn: det finnes flere virkeligheter som er lokale og spesifikke, og deres form kommer av menneskene som konstruerer de. Det finnes ikke konstruksjoner som er mer "sanne", og konstruksjonene og deres "virkelighet" er foranderlig. Ontologisk sett skiller konstruktivismen seg fra positivisme og postpositivisme, som innebærer tro på at det finnes en sannhet, en sann virkelighet som kan avdekkes. Epistemologi er syn på kunnskap, og i konstruktivismen ses kunnskap som noe som blir skapt i undersøkelser, ikke noe ferdig klart til å bli oppdaget. Metodologien i konstruktivisme hviler seg på samspill mellom forskere og respondenter, og har en vekt på hermeneutiske (fortolkende) metoder. Målet med konstruktivistiske studier er økt forståelse.

Raskin (2002) påpeker at det finnes flere varianter av konstruktivisme, og selv om sosialkonstruksjonisme kan sies å være en av dem foretrekker sosialkonstruksjonister begrepet "konstruksjonisme" fremfor "konstruktivisme". Dette for å distansere seg fra syn på individet og individuell opplevelse som isolert fra den sosiale omverdenen.

"Sosial" i sosialkonstruksjonisme er tanken at virkeligheten er noe som skapes i samspill mellom mennesker, gjennom språket. Sosialkonstruksjonismen brakte med seg et syn på språk, ikke bare som noe konstruert, men også noe som konstruerer oss (Smith, 2008). Språket skaper ulike virkeligheter. En annen måte å se på språk enn den sosialkonstruksjonistiske er språket som kun et symbol, en refleksjon av virkeligheten.

I følge Raskin (2002) er sosialkonstruksjonismen opptatt av kultur, kontekst og språk - og hvordan slike faktorer former, eller definerer, identiteten til individet. Personlighet er sosialt konstruert, ikke stabil eller essensiell. Identitet er flytende. Psykologi har tradisjonelt fokusert på individet som isolert, og ikke tatt særlig høyde for kontekstuelle og kulturelle faktorer. Det har derimot vært fokus på å eliminere slike faktorer i eksperimenter, som overflødige eller konfunderende variabler.

Gergen (1994, referert til i Raskin, 2002) har svart på kritikk om at sosialkonstruksjonistisk syn på personlighet gjør at mennesker føler seg forvirret og forlatt. Han påpeker at sosialkonstruksjonismen derimot åpner opp for flere muligheter for utforsking og frigjøring fra kvelende kulturelle praksiser.

Diskursanalyse

Sosialkonstruksjonisme og dets fokus på diskurser handler om å utfordre det som vi ofte tar for gitt. De måtene å se og forstå verden på som vi er så midt oppi at de ikke er synlige for oss. Den franske filosofen Michel Foucault er blitt kalt både poststrukturalist (Smith, 2008), postmodernist og sosialkonstruksjonist (Brybaert & Rastle, 2013). Foucault mente at makt ikke var noe som kun eksisterte i staten, hos de med autoritet eller i institusjoner. Makt eksisterer i det hverdagslige, og er knyttet til kunnskap: "The exercise of power perpetually creates knowledge and, conversely, knowledge constantly induce effects of power" (Foucault, 1980, s. 52). Foucault undersøkte slike maktrelasjoner gjennom diskursanalyse.

Diskursanalyse inspirert av Foucault ble introdusert i psykologien på 1970-tallet (Willig, 2001). Arribas-Ayllon og Walkerdine (2008) mener at når Foucault snakker om "diskurs" snakker han ikke om et stykke tekst eller utsagn, men beskriver regler og systemer for en spesifikk korpus av kunnskap. Videre sier de: "discourses are not things but form relations *between* things; they are not objects as such but the *rules* and *procedures* that make objects thinkable and governable" (s. 105).

Jørgensen og Phillips (2002) definerer diskurs som "a particular way of talking about and understanding the world (or an aspect of the world)" (s. 1). De forklarer at underliggende begrepet diskurs er en ide om at "language is structured according to different patterns that people's utterances follow when they take part in different domains of social life, familiar examples being 'medical discourse' and 'political discourse'" (s. 1). Diskursanalyse er i følge Jørgensen og Phillips å analysere slike mønstre. Videre påpeker de at det ikke er konsensus om hva diskurs er, men at det eksisterer mange ulike definisjoner, og at det ikke finnes kun en måte å utføre diskursanalyse på.

Språkendring: språkaktivisme og språkplanlegging

Wojahn (2015) definerer språkaktivisme som språklig motstand mot sosiale normer som oppfattes som diskriminerende. Språkaktivisme initieres *underifra* av diskriminerte grupper. Det skiller seg fra statlig styrt språkplanlegging som styres *ovenifra* av Språkråd og handler om regulering av det offentlige språket. Wojahn forteller at feminister har brukt to språkforandringsstrategier: kjønnsnøytralisering og kjønns spesifisering.

Kjønns spesifisering vil si å fremheve kjønn i språket, og kjønnsnøytralisering er å fjerne kjønn i fra språket. I språk som spansk, italiensk og fransk er det vanlig med kjønns spesifisering av språk, mens i skandinaviske språk er det større tendens mot kjønnsnøytralisering (Wojahn, 2015). Ordet *hen* representerer begge deler, i at det kan tolkes både som kjønnsnøytraliserende og kjønns mangfoldiggjørende.

Historisk utvikling av kjønnsnøytrale pronomen i norsk

Pronomen betyr "i stedet for navn" og er en ordklasse av erstatningsord eller såkalte henvisningsord - ord som ikke har meningsinnhold i seg selv, men får sin betydning fra andre ord eller uttrykk som det viser til (pronomen, 2015; Bordal, 2013). På norsk har vi to personlige pronomen av tredjeperson entall, som offisielt oppført i ordbøker er *hun/ho* og *han*, altså kjønns spesifikke. Noe kjønnsnøytralt personlig pronomen av tredjeperson entall er ikke offisielt oppført i norske ordbøker i skrivende stund, men det er blitt foreslått blant annet *hen*.

Han er tradisjonelt sett blitt brukt som generisk referens (hvor personens kjønn er ukjent eller irrelevant) i det norske språk (Venås, 1992; Venås, 1997). Den nye bølgen med feminisme rundt 1970-tallet påpekte slike kvinnediskriminerende elementer i språket. I 1981 ble det derfor innført dobbeltformer som *han/hun* eller *hun eller han*, for å skape et mer likestilt språk (Venås, 1992). Kjell Venås (1992) viser til at en i enkelte tilfeller også har brukt *hun* som generisk referens. Det var det kronglete ved å bruke dobbeltformer i svensk språk som inspirerte Rolf Dunås til å foreslå det kjønnsnøytrale personlige pronomenet *hen* i Upsala Nya Tidning i 1966 (Dunås, 1966). Formen *hen* var tatt fra finsk, hvor det personlige pronomenet *hän* viser til begge kjønn. I en NRK Kulturnytt podkast (Sem, 2013) sier professor emeritus i moderne nordiske språk, Finn-Erik Vinje, at den tidlige diskusjonen på 1960-tallet i Sverige om kjønnsnøytralt personlig pronomen ikke handlet om et ekstra personlig pronomen for trans*, men å erstatte *hun* og *han*, med kun ett pronomen. Det virker også å være den mest sannsynlige tolkningen av Dunås' innlegg.

I 1979 ble det i Norge innført retningslinjer for kjønnslikestilt språk i produksjon av lovtekster i Justisdepartementet (Venås, 1992). Den tidligste referansen til kjønnsnøytralt pronomen i norsk som undertegnede har klart å frembringe er fra 1987 hvor Justisdepartementet tok pronomenet *hen* i bruk i Rettsboken (Aftenposten, 1987), som

erstatning for *han* og *hun*. Andre varianter av kjønnsnøytrale og kjønns mangfoldige pronomen som er blitt foreslått gjennom årene er *høn*, *hæn*, *hn* (Vinje, 1999, s.145), *hyn*, *hån* (P.L., 1991), *haun* (Simonsen, 2006) og *hin* (Svendsrud, 2013; Spersrud Haug, 2013).

Idéhistoriker Terje G. Simonsen (2006) skrev om det androgyne pronomenet *haun* i Morgenbladet i 2006. Simonsen nevner transpersoner i artikkelen, og markerer muligens et skifte i den norske debatten fra å prate om kjønnsnøytral pronomen som erstatning for dobbeltformene *hun/han* til å også handle om et alternativt personlig pronomen for de med annen kjønnsidentitet enn *mann* eller *kvinne*.

Debatten om kjønnsnøytralt personlig pronomen skjøt fart i Sverige da *hen* ble brukt i en barnehage (Hebblethwaite, 2011) i 2011 og i en barnebok (Bakk Henriksen, 2012) i 2012. Våren 2015 ble *hen* lagt til i Svenska Akademiens Ordlista (Dagens Næringsliv, 2015). Dette førte til en ny debatt også i Norge.

Språkrådet (n.d.) i Norge gir eksempler på hva pronomen eller andre ord en kan bruke i generell omtale av mennesker, men *hen* eller andre kjønnsnøytrale pronomen som har blitt foreslått opp igjennom årene nevnes ikke, mest sannsynlig siden det ikke er offisielt lagt til i det norske språket. Fridtun (under publisering) nevner også at Språkrådet har uttalt at ordet er for lite brukt til at de kan eller vil gi råd vedrørende det.

Tidligere forskning

En interessant svensk studie av Daniel Wojahn (2013) viser at pronomen påvirker ens forestillinger av mennesker. Wojahn ville undersøke om valg av pronomen har noen betydning for bilder av ubestemte personer som leseren skaper i sitt hode. Studien gikk ut på at 150 deltakere leste en tekst om en ubestemt mobilbruker i seks ulike versjoner, med enten *han*, *han eller hon*, *hon eller han*, *han/hon*, *den* eller *hen*. De skulle deretter gi beskrivelser av personen de så for seg da de leste teksten. 149 av deltakerne svarte, og 77, 6% av de ga en beskrivelse av genusidentitet, altså var beskrivelse av kjønn til personen en del av deres konseptualisering eller tolkning basert på de brukte pronomenene. *Hen* skilte seg ut som det eneste pronomenet som vekte konseptualiseringer av andre kjønnsidentiteter enn kvinnelig og mannlig.

I Sverige har det blitt gjort flere studier rundt pronomenet *hen*, blant annet en studie om hvordan *hen* konstrueres i internettbasert debatt (Emanuelsson, 2012), holdninger til *hen* hos

elever og lærere på videregående skole (Norlander, 2014), barns reaksjoner på *hen* (Kumar, 2013), hvordan *hen* anvendes i blogger og aviser (Bertils, 2012), og ulike diskursanalyser relatert til *hen* (Sjöström, 2012; Hansson, 2012). Emanuelsson (2012) konkluderer at tokjønnsmodellen virker inn på konstruksjon av *hen* og kjønn, og at motstandere mot *hen* ofte har et essensialistisk syn på kjønn, mens forkjemperne har et sosialkonstruktivistisk syn på kjønn. Norlander (2014) viser i sin studie at det i Sverige er større tendens mot aksept av *hen*, enn motstand mot *hen*. Kumar (2013) mener på basis av sin undersøkelse at barn ikke har like strengt syn på kjønn som voksne, og ikke reagerer like mye på ordet *hen*. Bertils (2012) ser i sin studie at *hen* begynner å bli vanlig utenfor feministisk eller politiske kontekster, og tolker dette som at det politiske ladede i ordet har begynt å svekkes i Sverige, og at *hen* blir sett på som mer nøytralt og allmennspråklig. Sjöström (2012) deler informantene inn etter hvorvidt de er positive, nøytrale eller negative til *hen*, og oppsummerer argumentene for *hen* å handle om behov av frihet, fra blant annet undertrykkende kjønnsnormer og frihet når det gjelder identifiseringsmuligheter. Motargumentene sirkler rundt at det er farlig å benekte biologi, som knyttet til tokjønnsidealet, og slik skape forvirring. Hansson (2012) ser også på forskjeller mellom de negative, positive og "både og". De som er imot *hen* tror pronomenet skal erstatte *han* og *hun*, de som er for *hen* ser på det som et komplement til eksisterende pronomen. De som er "både og" ser på *hen* som et komplement, men ønsker ikke at det skal erstatte *han* og *hun*.

I Norge virker det derimot ikke å ha blitt gjort noen studier på *hen* eller andre kjønnsnøytrale personlige pronomen. Derfor vil en studie på dette området kunne fylle et hull i forskningen.

Kjønns teorier og begreper

Siden pronomenet *hen* i stor grad handler om kjønn (nærmere bestemt inkludering av en tredje kjønnskategori eller en samlebetegnelse for alle kjønn i det norske språk), kan det være interessant å se nærmere på hvilke kjønns teorier som eksisterer, og hva som ligger i ulike begreper knyttet til kjønn, som *heteronormativitet*, *trans*, *cis* og *interkjønn*.

Allen og Felluga (2011) mener en hoveddistinksjon i kjønns teorier er mellom: 1. de som aksepterer forskjellen mellom sosialt kjønn som knyttet til oppfostring og biologisk kjønn som knyttet til natur; og 2. de som har et poststrukturalistisk og postmodernistisk standpunkt,

hvor alt, inkludert kjønn, er determinert av språk og ideologi.

Thomas Laqueur (referert til i Simmonds, 2012) forteller at tokjønnsmodellen oppstod på 1700-tallet med den medisinske vitenskapens fremgang. Før den tid var enkjønnsmodellen rådende, og kvinnens kjønnsorgan ble sett på som en "invertert" versjon av mannens kjønnsorgan. 1700-tallet var også perioden en begynte å se på sosialt kjønn som knyttet til biologisk kjønn. De stereotypiske sosiale kjønnskategoriene, menn og kvinner, ble sett på som noe "naturlig" og biologisk bestemt. Dette kalles biologisk determinisme: "antakelse om at kroppslig biologi er en determinerende faktor for sosiale, kulturelle og psykologiske identiteter og posisjoner i samfunnet" (Biologisk determinisme, 2015).

På engelsk skiller en mellom *gender* og *sex*, et skille som ble introdusert av Robert Stoller på 1970-tallet (Simmonds, 2012). Norsk språk har kun ordet *kjønn* for begge deler, men for å skille snakker en ofte om kroppslig kjønn (også kalt biologisk kjønn, sex eller *sexus*) versus sosialt kjønn (også kalt kjønnsidentitet, psykologisk kjønn, sosialt kjønn, *gender* eller *genus*). Det er uenighet om hvorvidt det er positivt eller negativt å introdusere et slikt skille, både for forskningens del og for samfunnet forøvrig (Økland, 2010). Thomas Laqueur protesterte mot inndeling av kjønn i arv (biologisk kjønn) og miljø (sosialt tilegnet kjønn; Allen & Felluga, 2011). Den amerikanske sosiologen Rogers Brubaker (2015) mener det var introduksjonen av dette skillet mellom biologisk kjønn og kjønnsidentitet som løsrev kjønnsidentitet fra det biologiske, og åpnet opp for et subjektivistisk syn på kjønn.

Egeland og Jegerstedt (2008) beskriver en diskursiv tilnærming til kjønn, som kan sies å være sosialkonstruksjonistisk i at den fokuserer på konstruering av kjønn. I følge den diskursive tilnærmingen oppstår fenomenet som kjønn gjennom diskursive praksiser i samfunnet, altså måten vi snakker om noe på. Dette synet på kjønn er inspirert av Foucaults analyser av seksualitet. Foucault mente at seksualitet blir til idet vi taler om den (Jegerstedt & Mortensen, 2008). Han skrev ikke selv om kjønn, men hans skrifter om seksualitet og makt inspirerte blant annet Judith Butlers tenkning om kjønn. Butler mener at "produksjon av kjønn styres av heteroseksualiteten som norm" (Jegerstedt & Mortensen, 2008, s. 19). Jegerstedt (2008) nevner at Butler kanskje er mest kjent for sin påstand om at kjønn er performativt, det er noe en gjør, heller enn noe en er, en identitet.

Heteronormativitet, som Butler snakket om, er et begrep som betegner at heterofil legning og ciskjønn er normen i samfunnet, det tas for gitt at alle personer er cismenn eller ciskvinner, og at de er i et forhold med en person av det motsatte kjønn (Pirelli Benestad, 2014; Barne,-

ungdoms- og familiedirektoratet, 2015, 12. mars.; RFSL - Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, n.d.). Dette ekskluderer lhbt-personer (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner). Heteronormativitet innebærer også at kjernefamilien er naturgitt, og at alle ønsker å ha barn (Pirelli Benestad, 2014; Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015, 12. mars). Sosialkonstruktivistiske kjønnteorier utfordrer essensialistisk tenkning om kjønn som ligger til grunn for tokjønnsystemet, at det er noe essensielt kvinnelig som alle kvinner deler, eller essensielt mannlig som alle menn deler.

Cis er et begrep brukt om de som definerer seg som kjønn de ble tillagt ved fødsel, og *trans* er et begrep for de som definerer seg som et annet kjønn enn det de ble tillagt ved fødselen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015a, 22. april; Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015b, 22. april). Brubaker (2015) skiller mellom tre måter begrepet *trans* kan forstås som han kaller *trans as trajectory*, *trans of between* og *trans of beyond*. *Trans as trajectory* innebærer de som flytter seg fra en kjønnskategori til en annen innenfor tokjønnsystemet, fra kvinne til mann eller mann til kvinne. *Trans of between* er de som befinner seg et sted imellom mann og kvinne, en slags "både-og" identifisering. *Trans of beyond* er de som ikke definerer seg innenfor tokjønnsystemet, enten som en tredje kjønnskategori, eller utenfor kjønnskategorier i det hele tatt.

Hvor mye pronomenet *hen* appellerer til de ulike kjønnsidentitetene handler kanskje mest om hvorvidt de føler behov for en utvidelse av tokjønnsystemet til å inkludere flere kjønnskategorier. Likevel kan pronomenet også føles relevant for de som vil nøytralisere kjønn, og dermed bruke *hen* som samlende for alle kjønnsidentiteter.

Trans, *transperson* eller *trans** brukes ofte som paraplybegrep for alle typer mennesker som ikke er *cis*, eller som har kjønnsidentiteter som ikke samsvarer med tokjønnsmodellen. Ikke alle er like komfortable med slike samlebetegnelser av flere grunner som f.eks. 1. fordi de foretrekker identiteter innenfor tokjønnsystemet (*mann* eller *kvinne*); 2. fordi det setter transpersoner opp mot tokjønnsystemet som norm; 3. fordi de ikke vil definere seg etter kjønn i det hele tatt; eller 4. fordi de ser på *trans* eller *transperson* som utdaterte begreper.

Interkjønn eller *intersex* (fra de latinske ordene *inter* som betyr "imellom" og *sexus* som betyr "biologisk kjønn") er en fellesbetegnelse på mennesker som har "en rekke variasjoner i genetikk, kromosomer og hormoner som gir kropper som ikke enkelt lar seg klassifisere som 'kvinne' eller 'mann', enten fordi man mangler enkelte kjønnskarakteristikk eller innehar kjønnskarakteristikk som både er definert som kvinnelige og mannlige" (Skeiv Ungdom,

n.d.). Selv om det av enkelte skilles mellom interkjønn og transpersoner er det også tilfeller i forskning hvor de to termene blir likestilt, altså sett på som å bety det samme, eller at interkjønn er en form for trans* (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015, 31. juli).

Psykologiske aspekter

Kjønnteori er vanligvis ikke en del av hovedundervisningen innenfor ulike disipliner (Mortensen et al., 2008). I tillegg sier Mortensen et al. (2008): "Den kanoniske fagformidlingen stiller sjelden spørsmål ved de tradisjonelle kjønnsrepresentasjonene i de ulike fagtradisjonene" (s. 12).

Psykologi er intet unntak, og har siden 1970-tallet blitt kritisert for mangelen på kvinnelige forfattere i psykologilitteraturen og kvinnelige informanter i psykologiske studier (Winkler Müller, 2004). Winkler Müller (2004) har påpekt at denne kritikken fortsatt er valid. I en undersøkelse av artikler publisert i et utvalg psykologiske tidsskrift, kom Cortina, Curtin og Stewart (2012) fram til at analyser av sosiale strukturer (som kjønn og rase/etnisitet) var sjeldne innenfor personlighetspsykologi.

Kjønn er noe mange opplever som et viktig aspekt ved deres identitet eller personlighet, og betegnelsene som brukes om ulike kjønnsidentiteter betyr derfor mye for folk. Både diskurser om *hen* og andre betegnelser eller kategorier kan ha betydning for transpersoner, lhbt-personer, men også alle andre, siden kjønn er noe som fokuseres mye på i samfunnet. Cortina, Curtin og Stewart (2012) viser til flere eksempler på hvordan studier som omhandler spesifikke grupper kan avdekke informasjon som er relevant også for mennesker utenfor disse gruppene. Psykologiske aspekter utgjør et viktig bakteppe for denne oppgaven, men de er ikke hovedobjektet som skal belyses.

Problemstilling

Oppsummert kan en si at *hen* berører spørsmål knyttet til (kjønns)identitet, språk, og rettigheter. Diskursanalyse handler om å belyse det vi tar for gitt ved slike tema, ved å analysere mønster i språket, eller diskurser, som mennesker følger når de for eksempel uttaler

seg om kjønn i sosiale kontekster. I diskursanalyser ser en på hvordan måter å snakke på reproduserer tatt for gitte normer i samfunnet, hva vi ser på som "normalt" og "riktig".

På bakgrunn av dette ønsket jeg å forstå mer av de underliggende premissene for vår bruk av og forståelse av *hen*. Problemstillingen er: Hva er sentrale diskurser i *hen*-debatten i Norge?

Konkret vil dette belyses ved å utføre en diskursanalyse av spørreskjemasvar vedrørende folks synspunkter på å eventuelt innføre *hen* i norsk språk.

Metode

Forskningsdesign

Til denne studien ble det valgt en kvalitativ metode, nærmere bestemt diskursanalyse, til forskjell fra kvantitativ metode, som for eksempel eksperiment. Begrunnelsen er at studiens hensikt er å få en inngående forståelse i informantenes tanker og argumentasjon rundt temaet (innføring av *hen*). Kvalitativ metode er mer passende for slike forskningsmål.

Prosedyrer

Først ble prosjektet og spørreskjema designet, ved hjelp av Maxwells retningslinjer for design av kvalitative forskningsprosjekt (Maxwell, 2005), og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes (NSD) retningslinjer for nettbaserte spørreundersøkelser (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, n.d.a).

Etter spørreskjemaet var designet ble informanter rekruttert gjennom medstudenter og andre kjente, for å sikre informantenes anonymitet. Ni personer sendte ut spørreskjema i fire runder i løpet av september, oktober, og november måned. Første runde var 30. september, andre runde 6. oktober, tredje runde 23. oktober, og fjerde runde 12. og 15. november.

Medhjelperne ble bedt om å sende en e-posttekst (se appendiks A), som inneholdt link til spørreskjema, til 7-10 personer av varierende alder og kjønn. Den siste runden ble medhjelpere bedt om å sende spesifikt til 16-20-åringer, siden det ikke var svar fra denne aldersgruppen fra de tidligere rundene. Det ble ikke forsøkt å skaffe flere informanter etter fjerde runde av hensyn til tidsbegrensning. Spørreskjema ble sendt ut til 83 potensielle informanter, hvorav 17 av de valgte å delta i undersøkelsen. Altså en svarrate på ca. 20,5 prosent.

Spørreskjemaet inneholdt tre spørsmål. Et om kjønn, hvor det ble gitt en åpen svarboks slik at informantene selv kunne sette ord på hvilket kjønn de identifiserte seg som. I tillegg var det et spørsmål om alder, hvor det ble brukt vide alderskategorier for å sikre anonymitet. Til slutt kom hovedspørsmålet: "I det siste har det foregått en debatt i norske aviser om å legge til et ekstra personlig pronomen på norsk, 'hen', som et tillegg til 'hun' og 'han'. Fortell med egne ord hva du synes om dette forslaget."

Informanter og tekstmateriale

Av de som deltok var en person i alderen 16-20, åtte personer i alderen 21-30, fire i alderen 31-40, tre personer i alderen 51-60, og en person i alderen 61-70. Det forekom ingen svar i aldersgruppene 41-50 og 71+.

I beskrivelsen av sitt kjønn brukte informantene betegnelse "Kvinne", "kvinne", "hun", og "hunkjønn" - som jeg oppsummerte til de som identifiserte seg som *kvinner* (elleve av informantene). Og "Mann", "mann", "Han", "Mannemann", og "Man" - som jeg oppsummerte til de som identifiserte seg som *menn* (seks av informantene). Ingen av deltakerne i undersøkelsen virket å definere seg som andre kjønn enn *mann* eller *kvinne* i sine besvarelser.

Når det gjelder holdninger til *hen*-pronomen stiller seks informanter seg positive, seks informanter er negative, og fem av informantene er nøytrale eller ambivalente.

Tekstmaterialet består av 17 svar på spørreskjema i varierende lengde. Korteste svar var på fem ord og lengste svar var på 276 ord. Til sammen var tekstmaterialet på 1598 ord. Median var 85 ord, og gjennomsnittet var 94 ord.

Type diskursanalyse

Et eksempel på Foucauldiansk diskursanalyse er Ian Parkers tjue-stegs diskursanalyse (Parker, 1992; 1999). Parkers tjue steg er gruppert i sju kriterier, med tre tilleggskriterier som handler om å gjøre analysen politisk brukbar. Hvert kriterium er altså delt inn i to steg. Det er Parkers steg som vil benyttes i analysen. Tabell 1 (under) viser oversikt over stegene, oversatt til norsk fra original på engelsk, og hvert steg blir forklart i løpet av analysen.

Tabell I. Parkers tjue steg gruppert etter kriterier

Kriterium	Steg
1) En diskurs er realisert i tekster	1) Behandle objektene vi studerer som tekst som er beskrevet, skrevet i ord 2) Utforske konnotasjoner gjennom en slags fri assosiasjon

- 2) En diskurs handler om objekt
- 3) En diskurs inneholder subjekter
- 4) En diskurs er et koherent system av meninger
- 5) En diskurs refererer til andre diskurser
- 6) En diskurs reflekterer på sin egen måte å snakke på
- 7) En diskurs er historisk lokalisert
- 8) Diskurser støtter institusjoner
- 3) Spørre hvilke objekter som blir referert til, og beskrive dem (skilpadder, sjukdommer, spøkelser, osv.)
- 4) Snakke om snakket som om det var et objekt, en diskurs.
- 5) Spesifisere hvilke typer personer som blir snakket om i denne diskursen, noen som kanskje allerede har blitt identifisert som objekter (skilpadder, doktorer, mødre, velgjørere, osv.)
- 6) Spekulere om hva de kan si i diskursen, hva du kunne sagt om du identifiserte med dem (hvilke rettigheter til å snakke i den måten å snakke på)
- 7) Kartlegge et bilde av verden denne diskursen presenterer
- 8) Finne ut av hvordan en tekst som bruker denne diskurser ville taklet innvendinger til terminologien
- 9) Sette kontrasterende måter å snakke på, diskurser, opp mot hverandre og se på de ulike objektene de utgjør
- 10) Identifisere punkter hvor de overlapper, hvor de utgjør hva som ser ut til å være de "samme" objektene på ulike måter
- 11) Referere til andre tekster for å utdype diskursen slik som den oppstår, kanskje implisitt, og henviser seg til ulike målgrupper
- 12) Reflektere over begreper brukt for å beskrive diskursene, noe som involverer moralske eller politiske valg gjort av analytiker
- 13) Se på hvordan og hvor diskursene oppstod
- 14) Beskrive hvordan de har forandret seg, og fortalt en historie, vanligvis om hvordan de refererer til ting som alltid eksisterte og lå klar til å bli oppdaget
- 15) Identifisere institusjoner som blir forsterket når den ene eller den

	andre diskursen blir brukt
	16) Identifisere institusjoner som blir angrepet eller undergravd når den ene eller den andre diskursen vises
9) Diskurser reproducerer maktrelasjoner	17) Se på hvilke kategorier av mennesker tjener på eller taper på anvendelsen av diskursen
	18) Se på hvem som skulle ønske å fremme og hvem skulle ønske å oppløse diskursen
10) Diskurser har ideologiske effekter	19) Vise hvordan en diskurs kobles med andre diskurser som tillater undertrykkelse
	20) Vise hvordan diskursen tillater dominante grupper å fortelle deres narrativer om fortiden for å rettferdiggjøre nåtiden, og forhindre de som bruker undertrykte diskurser fra å skape historie

---

Reliabilitet og validitet

Maxwell (2005) sier at en vurderer validiteten til en studie ved å se på hvordan en forsøker å utelukke alternative forklaringer på resultatet av studien. Videre påpeker han at kvantitative undersøkelser, til forskjell fra kvalitative, forsøker å utelukke slike validitetstrusler på forhånd av en studie. Kvalitative undersøkelser fokuserer på hva som kan føre til feilaktige konklusjoner, heller enn å isolere og kontrollere variabler.

De største validitetstruslene i kvalitative studier, i følge Maxwell, er *forskerbias* og *reaktivitet*. Forskerbias har å gjøre med hvordan forskerens teorier, tro eller "linse" kan påvirke studiens utfall. Dette kommer vi nærmere innpå under punktet "Forforståelse" under. Reaktivitet er hvordan forskeren påvirker informantene. Fokus i kvalitative studier er ikke å eliminere påvirkningen, men å forstå den.

Reliabilitet handler om forskningsresultatets troverdighet, og knyttes ofte til hvorvidt resultatet kan repliseres av andre forskere til andre tider (Kvale & Brinkmann, 2009). En kan oppnå sterkere reliabilitet ved at flere forskere analyserer datamateriale og sammenligner sine

resultat. Siden jeg utfører studien alene har dette ikke vært en mulighet. Derimot kan jeg sammenligne mine resultat med resultat fra lignende studier, samt koble opp mot teori, som jeg vil komme tilbake til i diskusjonsdelen av oppgaven.

Forforståelse

Ved begynnelsen av prosjektet hadde jeg nærmest ingen kunnskap om emnet, hverken om kjønnsteorier, begreper som *cis* og *trans*, konsepter som *heteronormativitet*, eller om kjønnsnøytrale personlige pronomen som *hen*. Som ciskvinne og psykologistudent har min forståelse av kjønn utenfor det tradisjonelle tokjønnsystemet og de rådende heteronormative konseptualiseringene av biologisk og kulturelt kjønn, vært mildt sagt mangelfull.

Min universitetsutdannelse har påvirket språket mitt gjennom kurs i akademisk skriving, samt begreper fra emner i vitenskapsfilosofi og introduksjonskurs i lingvistikk. Feltet jeg har utdannet meg innenfor er psykologi, og har uten tvil farget hvilken måte jeg tolker tekstene, og hvilke måter jeg snakker om tekstene på. Det er heller ikke til å komme utenom at litteraturen jeg har lest til oppgaven om kjønn og språk, og det jeg leste om debatten på forhånd, kan ha lagt føringer for min analyse.

Da jeg først leste om *hen*-debatten i aviser, blogger og vitenskapelige arbeid, fikk jeg inntrykk av at det var to fokus: de som fokuserte på det språklige og de som fokuserte på den underliggende kjønnsdebatten. Etter å ha lest meg opp på teorier om språk og kjønn så jeg at innenfor disse to temaene fantes ulike verdenssyn. Syn på språk kan oppsummeres som enten et syn på språk som kun symbolsk og reflekterende av virkeligheten, eller syn på språk som noe som former oss. Kjønnsteorier kan skilles mellom syn på kjønn som biologisk gitt eller sosialt konstruert. Dette er derimot en forenkling, og det finnes mange utsagn som kombinerer tilsynelatende motsigende verdenssyn. På forhånd hadde jeg en forventning om å kunne finne diskurser som var "sosial/politisk" og handlet om menneskerettigheter, kulturelle forskjeller, rett til selvdefinering; "biologisk/medisinsk" hvor en hevder at det finnes bare mann og kvinne eller at det også finnes interkjønn; og "grammatisk/lingvistisk" som fokuserer på pragmatisme og språk som verktøy vs. språkaktivisme, som forsøker å reflektere eller endre samfunnet.

Etikk

Til studien ble NSDs retningslinjer for nettbaserte spørreundersøkelser (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, n.d.a) konsultert, samt andre retningslinjer på NSDs nettsider (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, n.d.b; n.d.c) i valg av utforming av spørreskjema og e-post som ble sendt til informantene (se appendiks A og B), og valg av programvaren for innsamling av data, SurveyXact, som ble vurdert å være en sikker IT-løsning (SurveyXact, n.d.).

Informasjon om studien og samtykke ble lagt inn i teksten som ble sendt over e-post, i stedet for å ha separate dokumenter, for å lette arbeidet for potensielle informanter i hvor mye de måtte lese. NSDs retningslinjer for samtykke (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, n.d.d) ble konsultert i utforming av e-posttekst.

I tillegg til å bruke en anonym løsning for spørreskjema valgte jeg å bruke medstudenter og andre kjente til å rekruttere informanter. Siden det var ni ulike personer som sendte ut spørreskjemaene kan ingen av de vite om det var deres potensielle informanter som ble med i undersøkelsen.

Med tanke på at ingen av informantene skal være gjenkjennbare, og at det ikke ble bedt spesifikt om tillatelse til å gjenta informantenes svar i sin helhet, ble det vurdert å ikke legge svarene som vedlegg til oppgaven. Dette gjør at studien ikke er så transparent som den kunne være, men hensyn til informantenes anonymitet prioriteres.

Resultater

I diskursanalysen vil jeg kun gå igjennom de første sju kriteriene, delt inn i 14 steg. Hvor det er naturlig å diskutere flere steg samtidig vil jeg gjøre det. De siste tre tilleggskriteriene (steg 15-20) vil jeg ikke gå innpå i selve analysen, men bruke som momenter i diskusjonsdelen av oppgaven, mest av hensyn til plass- og tidsbegrensninger.

Jo lengre en kommer inn i diskusjon om diskurser, jo lengre vekk er en fra de spesifikke utsagnene til informantene i studien, og opp på et generelt plan, på diskurser som talemønstre i samfunnet med sine premisser og assosiasjoner. Siden diskurser blir brukt på mange ulike måter, bevisst eller ubevisst, med ulike motiver og med folk som har ulike verdenssyn, vil jeg poengtere at de synspunktene reflektert i de større diskursene ikke nødvendigvis samsvarer med de spesifikke informantenes synspunkter.

Steg 1 - Oversettelse til tekst

Parker mente at alt rundt oss som kan sies å ha mening, kan kalles tekst, og kan analyseres. Det første steget handler derfor om å behandle objektene vi studerer som tekst som er skrevet i ord. Dette innebærer å for eksempel oversette et dataspill til skrift. Siden datamaterialet i denne studien allerede er tekst, kreves ingen oversettelse til tekst.

Steg 2 - Assosiasjoner

Steg 2 i Parkers analyse er å utforske konnotasjoner gjennom en slags fri assosiasjon, en prosess som involverer å utforske konnotasjoner, hentydninger og implikasjoner som teksten(e) du analyserer fremkaller. Mine første observasjoner var at informantene hadde ulike grader av globale og historiske perspektiver på kjønn og språk. I begynnelsen så jeg på ord som gikk igjen i svarene fra informantene, og forsøkte å gruppere de. Noen av uttrykkene gikk jeg videre med og samlet til setninger om *hen* under steg 3, som handler om objekter. Det var derimot flere objekter nevnt av informantene som jeg ikke går innpå i analysen (se steg 3), og utsagn og diskurser knyttet til disse objektene falt da vekk fra analysen. En diskurs

som ble valgt vekk var lingvistisk diskurs (se diskusjon for begrunnelse).

Steg 3 - Identifisering av og beskrivelse av objekt

Dette steget handler om å finne objektene i teksten, og se på hva informantene sier om objektene. Informantenes beskrivelser vil videre kategoriseres, og oppsummeres i en setning som viser kjernen i de ulike informantenes utsagn om *hen*. Overskriftene er altså ikke sitater fra informantene, men en oppsummert omformulering av det generelle budskapet. Under hver setning er det sitater fra informantene (i anførselstegn) som eksemplifiserer setningen. Det er godt mulig at det finnes mange flere beskrivelser av *hen* utenfor datamaterialet i denne studien, som reflekterer andre diskurser. Likevel viser dette lille utvalget en stor bredde av tanker om *hen*.

Hva er objektet?

I datamaterialet er det flere objekter som diskuteres, blant annet kjønn, språk, språkendring, likestilling og pronomenet *hen*. Siden *hen* er fokuset for oppgaven, og på grunn av oppgavens begrensede omfang, vil jeg kun fokusere på *hen* som objektet i analysen. Objektene relatert til personer vil bli nevnt under steg 5 om "subjekter", og vi vil gå innpå det som er sagt om kjønn, språk og likestilling, i den grad det er relevant for analysen relatert til *hen*.

Det er vanskelig å skulle plukke ut beskrivelser av objektet *hen* i forhold til analysen fordi det i tekstene ikke er et ord som refererer til et konkret objekt i verden, men i tekstene blir brukt metaspråklig. *Metaspråk* er et språkvitenskapelig begrep for språk en anvender for å snakke om et annet språk (Egidius, n.d.). Med å si at *hen* blir brukt metaspråklig menes det altså at informantene bruker ordet *hen* for å snakke om ordet *hen*. *Hen* i tekstene refererer til seg selv: til ordet *hen*, til forslaget om *hen*, eller ideen bak *hen*. Et ord som igjen representerer noe som er samtidig konkret og abstrakt - kjønnen til en person, som atter en gang kan deles inn i biologi, opplevelser eller følelser og uttrykk eller utseende. Med ordet *identitet* eller *kjønnsidentitet* kan det menes alle disse tingene. Det er også ekstra komplisert at *hen* som del av ordklassen pronomen er et refererende ord, et ord som ikke har innhold i seg selv, men i setninger refererer til andre ord.

Beskrivelser av objektet, *hen*

'Hen' er skadelig

Setningen *'Hen' er skadelig* har underkategorier som presiserer på hvilken måte informantene mener *hen* er skadelig, for hvem eller hva. Den første er *'Hen' kan være skadelig for barn*, den andre *'Hen' kan være skadelig for likestilling*.

'Hen' kan være skadelig for barn

Her nevnes ikke barn eksplisitt, men en snakker om hvordan språk kan ha konsekvenser for "utvikling", noe som peker implisitt mot barn. Det snakkes også om at *hen* og "kjønnsnøytrale barnehager" kan føre til "kjønnsforvirring" hos "dei", som kan forstås som å bety barna. Andre som nevnte barn, eksplisitt eller implisitt, mente at andre ting enn språk er viktig for å "forme" eller påvirke barn eller andre personer.

'Hen' kan være skadelig for likestilling

En annen gruppe utsagn kan oppsummeres som *'Hen' tar vekk fokus fra viktigere saker, Det er andre saker som er viktigere enn 'hen' (når det gjelder kjønnsdiskriminering eller likestilling)*, eller *'Hen' er ikke viktig for likestilling*. Enkelte nevner ikke hvilke "viktige ting" de mener, mens andre snakker om "aksept", "likestilling" og at "kjønn skal ha mindre betydning". En person bruker en medisinsk metafor og kaller *hen* for et "symptom", og at en heller må "behandle" problemet - mangel på likestilling. Noen mener til og med at *hen* kan føre til mindre likestilling: "Dersom man til en hver tid skal tilrettelegge alle mulige sfærer av samfunnet (inkludert språket vårt) med det mål for øyet at ingen grupperinger og/eller subkulturer ikke skal føle seg krenket, risikerer vi ironisk nok en mindre åpen og inkluderende offentlighet."

Det finnes ikke behov for 'hen'

Denne setningen reflekterer flere informanternes poengtering av at det ikke eksisterte et behov for *hen* i befolkningen, eller at en ikke ennå visste om det var et slikt behov. Noen påpekte

også at *hen* kun var viktig eller nyttig for enkelte. En informant uttrykte: "Jeg skjønner at noen (en marginal gruppe) kan oppleve det som viktig - for dem." Flere fortalte at de selv ikke følte behov for *hen*, de ser på innføring av ordet som "unødvendig" og føler ikke at de "mangler" noe ord.

'Hen' blir tvunget på det norske folk

Ingen av informantene bruker ord som "tvang", men følelsen av noe tvungent kommer fram i beskrivelser av *hen* som å bli noe "ein må bruke", eller *hen* som noe som en opplever at enkelte forsøker å "presse" inn i språket. Uttrykket "politisk korrekthet" blir nevnt av flere informanter, og de negative konnotasjonene til uttrykket peker mot en implisitt følelse av å bli tvunget til å snakke på bestemte måter. Siste eksempelet i denne rekken er altså, i følge disse informantene, ordet *hen*.

'Hen' er fremmed

Her er det en snakk om *hen* som noe som ikke hører hjemme, hverken i det norske språk eller i tanker om kjønn. Det brukes ord som "fremmed", "kunstig", "nytt" og "konstruert". I de mer positive vendingene er det kun snakk om at *hen* føles uvant. Mens de mer negative mener ordet kludrer til taleflyten. Eksplisitt er det mest fokus på at det er det språklige som kjennes "fremmed", men det ligger også implisitt at også det som ordet representerer føles litt ukjent for enkelte.

'Hen' er en naturlig konsekvens av samfunnsutviklingen

Som en mulig motsats til den forrige kategorien er de som mener at *hen* altså er naturlig, ikke fremmed. De viser til en historisk utvikling i samfunnet som har ledet opp til denne debatten om *hen*, og dermed tilsier at det egentlig ikke er noe nytt. Samfunnsendringene som ordet reflekterer har allerede skjedd, og språket må henge med. Noen viser også til tokjønnssystemet som "utdatert", og at ordet *hen* reflekterer dette, som kan sies å henge sammen med neste kategori.

'Hen' kan være nyttig eller bra

Ordet som kanskje går mest igjen her er "nyttig". Det snakkes også om *hen* som "praktisk", "en god ide", "en fin tanke", og at det gir "muligheter". De som synes *hen* kan være bra, er opptatt av å "ta hensyn" til personer som ikke føler seg hjemme i tokjønnsystemet. De liker tanken om at kjønn ikke skal ha betydning, og sier seg villig til å støtte de som har behov for et slikt ord. De kommer også med eksempler på måter *hen* kan være nyttig, som å være en erstatning for dobbeltformene *han/hun* i skrift, og bruk av *han* som generisk pronomen. I tillegg til at det gir et alternativ for de som ikke vil bruke *han* eller *hun*.

Steg 4 - Hvilke diskurser er beskrivelsene knyttet til?

Neste steg i Parkers diskursanalyse er å "snakke om snakket som om det var et objekt, en diskurs" (Parker, 1992, s. 9). En skal gå videre fra setningene som oppsummerer informantenes beskrivelser av objektet, og se hvilke større diskurser de kan være knyttet til.

'Hen' som noe skadelig innebærer ulike diskurser alt etter hvem det anses skadelig for. *'Hen' som skadelig for barn* kan sies å inngå i en familiær diskurs. *'Hen' som skadelig for likestilling* benytter seg av en feministisk diskurs. *'Hen' som noe det ikke finnes behov for* reflekterer en pragmatisk diskurs. *'Hen' som noe som blir tvunget på det norske folk* innehar en politisk diskurs. *'Hen' som fremmed* har spor av en biologisk diskurs. *'Hen' som naturlig konsekvens* peker mot en feministisk diskurs, men benytter seg samtidig av biologisk metaforikk. Denne setningen er som en motpol til *'Hen' som skadelig for likestilling*. *'Hen' som nyttig eller bra* har også en pragmatisk diskurs, og er som en motsats mot synet på *hen* som noe som ikke finnes behov for.

Det er altså fem diskurser:

1. pragmatisk
2. politisk
3. feministisk
4. biologisk
5. familiær.

Steg 5 - Hvem er subjektene?

Under steg 5 sier Parker at en skal spesifisere hvilke typer personer som blir snakket om i de gitte diskursene, noen som kanskje allerede har blitt identifisert som objekter. Det handler også om hvem målgruppen for teksten er. Hvilke typer personer henvender teksten seg til, og hvilken rolle må du ta på deg for å høre budskapet i teksten eller diskursen.

Hvem snakkes det om i tekstene?

Personer som blir snakket om i tekstene (altså som objekter) er: 1. de som er *hen* eller som *hen* handler om (transpersoner); 2. de som er *han* eller *hun* (cispersoner); 3. de som forsøker å innføre *hen* (feminister, transpersoner, staten/Språkrådet); 4. den generelle befolkningen, språkbrukerne; 5. barn (og implisitt, de voksne).

Det er en del overlapp mellom de ulike gruppene av personer, og det varierer hvilke grupper de ulike informantene setter opp mot hverandre. Noen virker å kontrastere "alle" eller "befolkningen" mot transpersoner, som om deres "annerledeshet" gjør at de ikke ses på som del av allmennbefolkningen, men noe utenfor. Andre setter *hen*-personer mot *han/hun*-personer, altså trans- og cispersoner.

Det er også ulikt syn på hvem som er pådriverne av pronomenet *hen*, hvem det er som forsøker å innføre eller introdusere det i det norske språk. Noen fokuserer på feminister, andre på staten og andre igjen på transpersoner. Enkelte virker ikke å referere til personene som står bak *hen*-pronomen og vurderer ordet i seg selv.

Tre informanter ser ut til å tenke på hvordan innføring av et tredje pronomen (og kanskje også en tredje kjønnskategori) vil påvirke barn, gjennom at det nevnes ord som "utvikling" og "oppdragelse". En informant snakker også om potensielle "skader" pronomenet kan ha, og tenker kanskje her på barn, men det er ikke nevnt eksplisitt.

Det er vanskelig å si noe om hvem "jeg"- eller "vi"-personene er i tekstene, siden studien er anonym. Eneste informasjonen om informantene er alder, kjønn, og deres egne beskrivelser av seg selv. De fleste identifiserer seg som "han" eller "hun", men det er ikke mulig å vite om de er cis eller trans, ut ifra det. Men mest er det tendenser til å snakke om transpersoner som "de andre" og cispersoner som "vi". I tillegg er det noen som utnevner seg til å være feminist, både de som eksplisitt og implisitt identifiserer seg som feminist. En kan også si det er en

subjektposisjon som alliert, de som sier at de "stiller seg bak" forslaget, hvis transpersoner skulle føle behov for å innføre *hen*. Det er ikke så mange eksplisitte uttalelser som sier noe om informantene, men de ble bedt i instruksene om å ikke avsløre sin identitet for å bevare anonymiteten sin.

Hvilken rolle må du ta på deg for å høre budskapet?

Med budskapet *'Hen' er skadelig* oppfordrer forfatteren leseren til å ta på seg en rolle som beskytter av barn, eller likestillingskampen. De som sier *'Hen' blir tvunget på det norske folk* tar på seg rollen som beskytter av ytringsfrihet, rett til å selv kunne si hva en vil og ikke få påtvunget "politisk korrekthet" eller andre føringer for sitt språk. Målgruppen er de andre som ikke vil få tatt fra seg denne friheten, eller kanskje de som en tror forsøker å ta fra folk friheten.

For å høre budskapet *'Hen' er fremmed* tar du på deg rollen til en som mener språket skal få utvikle seg uten "kunstig" inngripen. At språket ikke skal reguleres av staten. En som mener at *hen* ikke passer inn i norsk talespråk eller norsk skriftspråk, at det ikke er skikkelig norsk.

'Hen' er en naturlig konsekvens av samfunnsutviklingen viser til endringer i "kjønnsrollemønster" og har et historisk blikk på likestilling. For å høre dette budskapet tar en på seg en rolle som feminist eller transaktivist, eller andre som kjemper for likestilling av kjønn.

For å ta til deg budskapet *'Hen' kan være nyttig eller bra*, kan en innta rollen til de som føler behovet for *hen*, som feminister eller transpersoner, og de som er lei av å skrive *han/hun*. Målgruppen er kanskje også de som ikke ser nytten av *hen*, altså de som representeres i setningen *Det finnes ikke behov for 'hen'*.

I sistnevnte budskap, *Det finnes ikke behov for 'hen'*, må en kanskje ta på seg en rolle som felles pragmatiker. Eventuelt er dette budskapet rettet mot personer som ikke ser behov for å omvelte tokjønnsystemet, eller som mener innføring av *hen* ikke er den beste måten å gjøre det på. Det er lite trolig at målgruppen er ment å være de som ser nytten av ordet.

Steg 6 - Hvem kan si hva?

Parker forklarer steg 6 som at en skal spekulere i hva subjekter kan si i diskursen, eller hva en selv kunne sagt om en identifiserte seg med dem. Dette steget handler om hva vi forventes å gjøre, og hvilke rettigheter (eller makt) vi har til å snakke i en diskurs. For eksempel blir de med faglig kunnskap sett på som å ha større rettigheter til å snakke innenfor slike diskurser, fordi diskursene krever en viss type og mengde kunnskap.

Pragmatisk diskurs

Subjekter i pragmatisk diskurs kan snakke om hva som er nyttig, praktisk, eller hva det er behov for. Det kan minne en del om et økonomisk eller forretningsmessig syn på ting, sentrert rundt noe slags nytte-kostnadsanalyse. Pragmatikk er knyttet til politisk diskurs, og inngåelse av kompromisser som kreves av politiske ledere, ikke nødvendigvis politisk motstand, som fokuseres mer på innen neste diskurs, den politiske diskursen. Hva en kan si innenfor en pragmatisk diskurs vanskeliggjøres av den pragmatiske diskursens motsetninger (som vi kommer nærmere innpå under steg 11). Tonen innenfor pragmatisk diskurs er en preget av nøytralitet og objektivitet, med underliggende moralske interesseområder knyttet til menneskers behov. Slik sett er de privilegerte subjektene innenfor pragmatisk diskurs muligens de med kunnskap om etikk.

Politisk diskurs

Politisk diskurs er en vid diskurs som omhandler en mengde ulike temaer, men i denne oppgaven fokuseres det på ytringsfrihet og rettigheter. Subjekter innenfor en politisk diskurs kan altså snakke om ytringsfrihet og menneskerettigheter generelt. De kan snakke ut mot staten eller mot aktivister, alt etter som hvilken politisk posisjon de har - hvilke verdier de har og hvilket politisk parti de støtter. Privilegerte subjekter i denne diskursen er blant annet politikere, politiske aktivister, og de med utdanning i politisk vitenskap, også kalt statsvitenskap.

Feministisk diskurs

Subjekter innenfor feministisk diskurs kan snakke om kjønn, likestilling, kvinnekamp, og hva det vil si å være kvinne. Om en identifiserer seg med feminister kan en kan si noe om det politiske når det gjelder kvinners frigjøring eller frigjøring fra kjønnsdiskriminering.

Privilegerte subjekter i denne diskursen er feminister, men spesielt ciskvinner møter minst motstand for å kunne kalle seg feminister og snakke innen feministisk diskurs. Det er også subjekter som har privilegerte rettigheter til å snakke innen feministisk diskurs på bakgrunn av fagkunnskap, som kjønnsforskere. Kjønnsforskning er et tverrfaglig felt som inneholder mennesker fra diverse disipliner; blant annet psykologi, sosiologi, sosialantropologi, pedagogikk, medisin, biologi, litteraturvitenskap, språkvitenskap, historie, filosofi, osv.

Biologisk diskurs

Subjekter innenfor biologisk diskurs kan snakke om biologi, medisin, og relaterte tema. Kort sagt om hva som er naturlig. I tilfellet kjønn kan en si noe om biologisk kjønn, om kjønnskromosomer, kjønns hormoner, om fysiologiske kjønns karakteristikk, indre og ytre kjønnsorganer, og om hvorvidt hjernen er kjønn. I tilfellet språk kan en si noe om "naturlig" talemål, hvilke språklyder og kombinasjoner av språklyder som oppleves naturlig, og eventuelt om et biologisk opphav til språk. Privilegerte subjekter i denne diskursen er biologer, leger, nevrologer, og psykologer (spesielt de med nevrologisk spesialisering), samt andre som måtte ha kunnskap knyttet til biologi, som lingvister med spesialisering i biolingvistikk.

Familiær diskurs

Innenfor familiær diskurs kan en snakke om barns rettigheter. Subjekter i diskursen, og de som identifiserer seg med subjektene, kan si noe om familien, om voksnes ansvar overfor barn, hva det vil si å være et barn, og hva som er best for barn. Privilegerte subjekter i denne diskursen er foreldre, pedagoger, barnpsykologer, og andre med forsknings- eller erfaringsmessig kunnskap om barn og barns utvikling. Ironisk nok er barn ikke særlig privilegerte subjekter innenfor den familiære diskursen, som vi kommer nærmere innpå under

implisitte meninger (steg 11) senere i analysen.

Steg 7 - Diskursenes sosiale verden

I følge Parker skal en se på de nettverk av forhold og systemer av begreper eller utsagn, nevnt tidligere, og rekonstruere den sosiale verdenen til diskursene. Parker mener en skal forsøke å identifisere det som gjør diskursen til et koherent system. Her vil det fokuseres på diskursenes verdenssyn når det gjelder språk og/eller kjønn, som det mest relevante for *hen*-debatten (og ikke på diskursenes syn på verden forøvrig). Siden verdenssynet skal baseres på begreper og utsagn, vil det også tas utgangspunkt i det verdensbildet informantene i studien lager, som ikke nødvendigvis trenger representere hele de større diskursene. Siden diskursene er vide, og inneholder ulike perspektiver, representerer de mer enn ett verdenssyn.

Pragmatisk diskurs

Her fokuserer en hovedsakelig på språkets funksjon, at det skal fylle et behov for å beskrive noe en tidligere ikke har hatt ord for. Det er et syn på språkpolitikkens verden som å være drevet (eller som i deres syn burde være drevet) av et praktisk nytteprinsipp. Dette er en enkel og ukomplisert måte å forholde seg til debatten om *hen* på. Subjektene innenfor diskursen legger seg ikke så mye opp i det kjønnspolitiske som ligger til grunn for forslaget. De velger å enten ta posisjonen til de som *hen* handler om, eller å vurdere ut ifra sine egne behov.

Politisk diskurs

Subjektene innenfor denne diskursen har et syn på verden som å være kneblet av overdreven politisk korrekthet, hvor uttrykk som er ment å frigjøre mennesker, egentlig oppleves hemmende. De har også et syn på språk som noe som andre enn de selv bestemmer over. At andre på et eller annet vis kan styre hvordan de uttaler seg.

Urd Vindenes (2015) fremhever dette i sin artikkel i Aftenposten: "Mange venter på at *hen* skal bli innført eller 'godkjent' i norsk, men ser ut til å glemme at det er språkbrukerne selv, og ikke ordboksredaktørene, som bestemmer hvilke ord som er godkjente norske ord" (avsnitt 1).

Feministisk diskurs

Setningen '*Hen*' er en naturlig konsekvens av samfunnsutviklingen bruker biologisk metaforikk ("naturlig"), men reflekterer et syn på språk og kjønn som noe foranderlig, ikke biologisk gitt.

De som mener *hen* kan være skadelig for likestilling mener at *hen* er noe som avleder kjønnsdebatten, og tar vekk fokus fra viktigere problemstillinger for å motkjempe kjønnsdiskriminering. Språk blir her altså sett på som noe trivielt, uten kraft til å forandre.

Biologisk diskurs

De som benytter seg av biologisk diskurs har et syn på språk og språkbruk som noe "instinktivt". At det her brukes biologisk metaforikk kan tyde på at det muligens er det biologiske ved kjønn som implisitt siktes til, altså at det ikke er selve ordet de føler er "kunstig" eller "fremmed", men det ordet representerer. Det kan altså knyttes til selve ordet som noe fremmed, som kobler det til (bio)lingvistisk syn på språk; eller det kan være konseptet om kjønn som ligger bak *hen* som føles fremmed, som setter det i motsetning til den feministiske diskursen om *hen* som "en naturlig konsekvens av samfunnsutviklingen", når det gjelder syn på kjønn.

Familiær diskurs

Alle diskurser som tror *hen* kan skade, innebærer at en tror språk har kraft til å forandre forestillinger om kjønn. Det ligger også i dette at kjønn da må kunne være noe foranderlig, og ikke fastsatt fra naturen av.

Likevel er det de innenfor den familiære diskursen som bruker den sosiale foranderligheten til kjønn som et påskudd for å beholde et tokjønnsystem, ikke for å kvitte seg med det eller utvide det. Deres verdenssyn er at om kjønn er sosialt foranderlig, er det hvordan vi oppdrar barna som er viktig, ikke hvilket språk eller kategorier vi bruker. Dette gjenspeiler et halvveis sosialkonstruksjonistisk syn på kjønn, et hvor det sosiale har noe å si, men språket regnes ikke

med i dette.

Steg 8 - Hvordan diskursene ville forsvart seg

Dette steget spør: hvordan ville de som anvender diskursene forsvart seg mot kritikk til synet på virkeligheten som reflekteres i deres diskurs? Her må en på en måtte innta en (eller flere) diskurs(er) som er en motpart til diskursen.

Pragmatisk diskurs

En motsats til den pragmatiske diskursens fokus på språkets praktiske funksjon, kunne være en diskurs som fokuserer på språkets estetikk eller poesi. At det handler om å ha variasjon og valgmuligheter i språket, ikke bare at alt skal være "nyttig". Det kunne tenkes at de innenfor en pragmatisk diskurs ville svart at det ikke må glemmes at språket har en funksjon, å formidle, å fremme kommunikasjon, og at det er det som er viktigst i forhold til det offentlige språket.

En annen kritikk mot den pragmatiske diskurs er at den muligens ikke tar hensyn til minoriteter i samfunnet. At om språk skulle bestemmes av nytten, av majoriteten, ville mange språklige behov blitt nedprioritert. Til dette ville de som anvender den pragmatiske diskursen kunne forsvare seg med å benekte at fokus på nytte ekskluderer minoriteter, at en ville ha kartlagt alles behov, inkludert de som er i en minoritet.

Politisk diskurs

En kritikk til den politiske diskurs kunne være at *hen* ikke skal tvinges på noen, og de som anvender den politiske diskursen ville kanskje forsvart seg med å hevde at en forsøker å kneble personers ytringsfrihet slik som det passer en selv. At en skyver sin politiske mening på folk snikende gjennom endringer i språket. Om de som vil innføre *hen* får det slik de vil kommer det til å føre til at Norge blir en politistat, med språkpoliti som bestemmer hva en skal si.

Kritikk av den politiske diskursens anti-stat holdning, ville kanskje blitt møtt av de som

anvender den politiske diskursen ved å vise til eksempler hvor staten undertrykker folkets frihet til å snakke slik de vil. Eksempelvis kunne de ha vist til at vi har en institusjonalisert språkplanlegging, i form av Språkrådet.

Feministisk diskurs

I denne diskursen er det to holdninger: de som mener *hen* er bra for likestilling, og de som mener *hen* ikke er det. Om den feministiske diskursen som er for *hen* ble angrepet, kunne de forsvart seg ved å beskylte en for å være gammeldags, utdatert, eller en dinosaur når det gjelder kjønnspolitikk. De kunne også kanskje sagt at en er kvinnehater eller transfobisk.

Om den feministiske diskursen som er imot *hen* ble angrepet, kunne de forsvart seg ved å beskylte en for å ikke være en ekte feminist, eller å være en privilegert feminist som kun bryr seg om trivielle problemer, og ikke alvorligere tilfeller av kjønnsdiskriminering, som diskriminering i arbeidslivet eller voldshandlinger mot kvinner.

Biologisk diskurs

Om den biologiske diskursens fokus på talemål ble angrepet, ville de kanskje ha påpekt at en ikke kan regulere talemål på samme måte som skriftspråk. De kunne også brukt argumenter fra nativistisk språk teori eller biolingvistisk forskning for å argumentere for et "naturlig" eller "medfødt" språk. Blant annet er det funnet områder i hjernen knyttet til språk som Wernickes område og Brocas område (Wickens, 2009). I tillegg er det funnet et gen som en tror er knyttet til språk (Boeckx, Del Carmen Horno-Chéliz & Mendivil-Giró, 2012). De kan også benytte seg av andre diskurser som lingvistisk eller språkvitenskapelig diskurs for å argumentere for at *hen* er et fremmed ord i norsk siden det hadde sin opprinnelse i andre språk.

Familiær diskurs

Angriper du familiær diskurs som å bare spille på følelser, kan de svare med at du er følelseskald. Også at du ikke bryr deg om barns velvære, eller forsøker å indoktrinere barn i

ens kjønnspolitiske agenda. Det er voksnes ansvar å passe på barn og sørge for at de får en bra oppvekst. Om en forsøker å kritisere familiær diskurs med en utviklingspsykologisk diskurs eller feministisk diskurs, hvor en hevder at bruk av *hen* ikke vil kunne skade barns utvikling av kjønnsidentitet, kan en få som svar at kjønnsforskningen er påvirket av feministisk teori, og at vitenskap eller politikk ikke er en erstatning for foreldres erfaring.

Steg 9 og 10 - Sette diskursene opp mot hverandre

Disse stegene handler om å sammenligne diskursene og se om det finnes noen likheter og ulikheter, om de snakker om de samme objektene på ulike måter. En ser etter motsetninger både mellom og innad i diskurser. Det er ifølge Parker også interessant å se om diskurser bruker terminologi fra "konkurrerende" diskurser. Foucault (1999) snakket om diskontinuitetsprinsippet ved diskursanalyse, å behandle diskursene som "diskontinuerlige praksiser som krysser hverandre, av og til berører hverandre, men like ofte overser eller utelukker hverandre." (s. 29). Siden denne delen av analysen handler om å sammenligne diskursene vil jeg ikke sette de opp med separate overskrifter som under de andre stegene.

Det er mulig at den biologiske diskursen og den politiske diskursen prøver å få fram det samme poenget, at språk ikke skal styres så mye ovenfra - fra Språkråd eller lignende, men skal komme nedenfra - fra folket. Når de innenfor den biologiske diskursen bruker ord som "konstruert" eller "kunstig", er det muligens ikke fordi de tror språk ikke blir konstruert, men at det føles mer "fremmed" når de ikke er med på å skape språket selv. Når det blir "tvunget" på de av noen andre. Dette henger igjen sammen med den pragmatiske diskursen, som snakker om "behov". Hadde de innenfor den biologiske diskursen og den politiske diskursen følt et behov for *hen*, hadde de kanskje ikke hatt så mye i mot innføringen av ordet. *Hen* oppleves som en uvelkommen gjest i språket deres. De i den biologiske diskursen har kanskje samme avsmak for statlig regulering av språk som de innenfor politisk diskurs, men fokuserer ikke på ytringsfrihet. Heller viser de til en biologisk eller naturlig kvalitet ved språket som de føler ordet *hen* ikke innehar.

Både den politiske diskursen og den feministiske diskursen handler om frihet. Frihet til å kunne være den man er uten restriksjoner eller sosiale sanksjoner. Slik sett overlapper diskursene en del. Begge diskursene benyttes av subjekter som er for og subjekter som er imot *hen*. Ytringsfrihet eller frihet til å kunne være den man er, benyttes både av de som er for *hen*

og bruker feministisk diskurs, og de som er imot *hen* og bruker politisk diskurs. De med politisk diskurs tror at bruken av *hen*, vil bety mindre frihet for dem selv. De med feministisk diskurs tror at det vil bety mer frihet for alle. En av hovedskillene mellom den politiske og feministiske diskursen er at den feministiske diskursen gjennom sin tilknytning til feministisk teori har klarere motstandere (patriarkatet), mens den politiske diskursen har en vagt definert motstander, kanskje til og med flere ulike motstandere. Fokus den politiske diskursen har på ytringsfrihet og politisk korrekthet gir assosiasjoner til "anti-stat" holdninger, staten som en institusjon som utøver makt over folket. Politisk diskurs kan sies å overlape med det meste om en går ut ifra det feministiske slagordet: "Det personlige er politisk" (Napikoski, n.d.). Dette kan tolkes i lys av kritisk teoris påstand om at ingenting er verdinøytralt, ikke språket (Grue, 2015) og ikke vitenskapen (Guba og Lincoln, 1994).

Familiær diskurs og feministisk diskurs overlapper også med politisk diskurs når det gjelder temaet frihet, og kamp for rettigheter. Kvinner har måttet kjempe for sin ytringsfrihet og stemmerett, som var en stor del av feminismens opprinnelse (History of feminism, 2015). Norsk lov spesifiserer barns ytringsfrihet:

Etter lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7 (barneloven) har barn som har fylt 12 år rett til å si sin mening før viktige avgjørelser treffes, herunder i sak om hvem barnet skal bo hos dersom foreldrene skiller lag. (Sulland, 2013)

Enkelte av de innen familiær diskurs har samme begrep om *hen* som noe "skadelig" som enkelte innenfor feministisk diskurs. Den familiære diskursen er mer bekymret for språkets innvirkning på utvikling av kjønnsidentitet hos barn, mens den feministiske er opptatt av *hen* sin skadevirkning på likestilling. De mener altså at kjønn og identitet er det viktige i debatten, akkurat som de innenfor feministisk og familiær diskurs som mener *hen* er positivt. Innen familiær diskurs som er negativ til *hen* ser man derimot ikke på *hen* som et verktøy for å gi frihet, andre ting som kjønnsnøytral oppdragelse kan gi barna den friheten de trenger.

Feministisk og familiær diskurs er altså splittet innad, men feministisk og familiær diskurs står også i odds med hverandre. Stephens (sitert i Malkki & Martin, 2003) påpeker hvordan familiær diskurs representerer en trussel mot kvinners rettigheter ved å sammenligne FNs konvensjon når det gjelder rettigheter til kvinner og FNs barnekonvensjon:

The convention on women's rights emphasizes the potentially oppressive nature of the family as an historical institution and the importance of emancipating women from stereotyped cultural roles. Cultural traditions are viewed critically, as the ground for

various forms of discrimination against women. In contrast, the children's rights convention emphasizes the need to strengthen the family as a natural protective base for the child and represents cultural traditions as important grounds for children's education and identity. (s. 220)

Malkki og Martin (2003) påpeker at fokuset på den "naturlige familien" i snakk om barns rettigheter innen den familiære diskursen er med på å opprettholde heteronormativitet og ekskludere familier hvor foreldrene er lhbt, eller samhold ikke basert på slekt.

Politisk diskurs og familiær diskurs kan også stå i motsetning til hverandre, siden politisk diskurs handler mye om ytringsfrihet, og familiær diskurs ofte blir brukt for å argumentere for sensurering, som innskrenker ytringsfrihet. I Kongeriket Norges Grunnlov § 100 (1814), som handler om ytringsfrihet står det: "Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder".

Biologisk diskurs overlapper med feministisk diskurs og familiær diskurs, siden det er biologiske felt, teorier eller forklaringsmodeller innenfor feminisme og kjønnsforskning, og et syn på barn som biologisk annerledes fra voksne (familiær diskurs). Men det er også retninger innenfor feministisk og familiær diskurs som er sterkt imot biologiske forklaringer, ofte kritisert som å redusere komplekse sosiale og psykologiske fenomener til biologi (biologisk reduksjonisme) eller å forsøke å rettferdiggjøre diskriminering av enkelte menneskegrupper ved å si at undertrykkende sosiale roller har sitt opphav i biologi (biologisk determinisme).

De som bruker pragmatisk diskurs forsøker å holde seg til saken, til selve ordet, og ikke blande inn kjønnspolitikk. Det er vanskelig å sammenligne den pragmatiske diskursen med de andre diskursene, for de er mye mer preget av følelser og politiske standpunkt. Det vil derimot ikke si at den pragmatiske diskursen er nøytral. Det kan virke som om pragmatisk diskurs blir brukt for å fremstå som saklig og distansert. Som vi vil komme mer innpå i neste steg av analysen. Der vil det også påpekes en implisitt kobling mellom pragmatisk og politisk diskurs.

Steg 11 - Implisitte meninger i diskursene

Parker har fremstilt dette steget på ulike måter (Parker 1992; 1999), og det er noe uklart hva han mener fremgangsmåten skal være under denne delen av analysen. Jeg har valgt å tolke det

som at en skal bruke andre tekster, annen litteratur, til å forsøke å forklare motsetninger i diskursene - og hva som ligger implisitt i diskursene. På grunn av plassbegrensninger vil jeg ikke kunne gå inn på alle mulige implisitte meninger. Det er helt sikkert flere implisitte meninger i diskursene enn de som blir diskutert her.

Pragmatisk diskurs

I den pragmatiske diskursens fokus på det praktiske og nyttige ligger det en implisitt fornuftighet, at en forholder seg til ting på en saklig og objektiv måte. Om en ser bort ifra den sosialkonstruksjonistiske kritikken av muligheten for objektivitet, er det likevel en motsetning i den pragmatiske diskursens diskusjon av "behov". Habermas (referert til i Hedberg, 2006) beskriver praktisk diskurs som å ha "med normative utsagn av typen forbud og påbud å gjøre" (Teoretiske og praktiske diskurser, avsnitt 2) og mener at praktiske diskurser tar opp "normative og moralske spørsmål som vil kunne berøre enkeltindividers behov og interesser" (Teoretiske og praktiske diskurser, avsnitt 5). En knytter her altså ikke pragmatisk eller praktisk diskurs opp mot saklig objektivitet, men det stikk motsatte, at bruk av en talemåte med fokus på det praktiske og behov reflekterer en implisitt fokus på moral og normer.

Dette kan belyses i tilfeller hvor det pragmatiske, lingvistiske og politiske møtes - som i språkplanlegging. Språkaktivisme ses på som politisk ladet, men det kan også argumenteres at språkplanlegging er politisk. Språkplanlegging drives ovenfra og ned, fra statlige organer eller vitenskapelige eliter (som lingvister og kjønnsteoretikere), som ikke kan sies å være helt politisk nøytrale. Det politiske forsøkes nedtones med bruk av pragmatisk diskurs, som Språkrådets uttalelser om innføring av *hen*, hvor de forsøker forholde seg saklig og nøytrale til spørsmålet. Lederen for Språkrådet, Arnfinn Muruvik Vonen, sier: "Vi har ingenting i mot dette ordet, men er atterhaldne med å promotere at det skal inn i ordbøkene enno. Men om 'hen' blir vanleg nok i framtida, kan det bli aktuelt" (Leganger Iversen, 2014, under Først bruk, så ordbok, avsnitt 4).

Politisk diskurs kan altså tolkes som en type pragmatisk diskurs (Hedberg, 2006). Pragmatisk diskurs i staten brukes fordi en forsøker å vise hensyn til alle folkegrupper i samfunnet. Men når beslutninger tas på basis av en "majority rule", eller flertallet bestemmer på godt norsk, ligger det i begrepet at majoriteten hersker. Den pragmatiske diskursen er slik sett med på å opprettholde "status quo" og majoritetens rett. Motsetningen i det pragmatiske

og i statens vanskelige oppgave i å veie majoriteten mot minoriteten kan pålyses i Fastings (2011) utsagn: "Den liberale rettsstatens store utfordring er å balansere behovene for samordnet styring med individets frihet" (Makt uten grenser er tyranni, avsnitt 4).

Politisk diskurs

Det implisitte innen politisk diskurs når det gjelder ytringsfrihet kan vises i dette sitatet fra Store Norske Leksikon: "I praksis har oppfatninger om hva som er riktig å si vel så stor betydning for den faktiske ytringsfrihet, som rettslige: Antagelig holdes langt flere ytringer tilbake i frykt for latterliggjøring, marginalisering eller utfrysing, enn for straff" (Kierulf, 2015, avsnitt 10). Sosiale normer innebærer altså en slags implisitt ytringsfrihet, eller mangel på ytringsfrihet.

Det implisitte innen politisk diskurs når det gjelder begrepet "politisk korrekthet" eksemplifiseres i frilansforskeren Wencke Muhleisens (2014) kommentar, publisert i Klassekampen 15. desember 2014, og lagt ut på Senter for tverrfaglig kjønnsforskning ved Universitet i Oslos hjemmesider. Muhleisen (2014) snakker om at å være politisk korrekt (PK) "blir brukt som en nedsettende betegnelse for å beskrive andres overdrevne hensyntagen overfor antatt sårbare mennesker og grupper" (avsnitt 3). Muhleisen (2014) skriver videre at enkelte som påpeker at de ikke er politiske korrekte, eller viser forakt mot politisk korrekthet, ser på seg selv som modige som tør å motstå "de politisk korrektes restriksjoner i et påstått innsnevret og sensurert debattklima" (avsnitt 5), kun for å kunne komme med konservative eller krenkende uttalelser.

Etter å ha påpekt alle de ulike politiske gruppene som har benyttet seg av uttrykket "politisk korrekt" advarer Muhleisen (2014) at en må være bevisst på hvilken effekt uttrykket har:

PK kan legitimere kynisme: Jeg tror ikke på drivhuseffekten, likestilling, bistand, minoriteters rettigheter, Amnesty og leger uten grenser – med andre ord er jeg en litt tøff, selvstendig type. Jeg mener vi kan forvente av oss som språkbrukere å være klar over hvilken historisk og ideologisk sammenheng begrepet politisk korrekt står i og hvem som for tiden har interesse av å stigmatisere folk som PK, men Vær OBS! For plutselig har begrepet skiftet allianser. (avsnitt 5-6)

Muhleisen er altså var for hvordan ordet blir brukt som et angrep eller skjellsord, eller for å

påpeke en slags implisitt krenkelse på ytringsfriheten. For ordet er blitt brukt av både venstreside og høyreside i politikken, av amerikanere for å kritisere kommunister, av feminister for å kritisere mannsjåvinister, og av høyreekstreme grupper (Muhleisen, 2014).

Feministisk diskurs

Det er minst to motsetninger i feminismen: 1. Det er ulike, motsigende, syn på hva det vil si å være kvinne (verdenssyn); og 2. ulike syn på hva feminismen skal handle om - kvinners rettigheter eller likestilling for alle kjønn (motiv). Det en kan si er implisitt i bruk av feministisk diskurs, er at det muligens gir deg en fortrinnsrett til å snakke om kjønn.

Feminismen har vært drivkraften bak mye kjønnsteori, kjønnsforskning og politisk arbeid når det gjelder kjønn og rettigheter. Slik sett har feminismen skaffet seg et monopol på å kunne snakke om kjønn. Spesielt radikale grener av feminismen kan oppleves som ekskluderende for enkelte grupper mennesker. Det har vært fokus på feminismens ekskludering av menn og det maskuline (Skolem, 2014). Det har også vært en diskusjon om mangel på interseksjonalitet, og ekskludering av alle ikke-vestlige perspektiv (Thun, 2014; Ørstavik, 2012). I det siste har kritikk mot feminisme dreiet seg om ekskludering av transkvinner, og transfobi i feminismen (Jentoft, 2015).

De som benytter seg av feministisk diskurs, kan tenke seg å ville utnytte feminismens lange historie og politiske monopol i kjønnsdebatter, for å gi de rettigheter til å uttale seg om kjønn slik de selv ønsker - uten at de nødvendigvis støtter likestilling. Noen som er for kjønnslikestilling kan også ha en motvilje mot å bruke feministisk diskurs, på bakgrunn av kritikken mot feminismen nevnt ovenfor, og/eller negative assosiasjoner til ordet *feminist* på grunn av anti-feministiske holdninger i samfunnet.

Biologisk diskurs

Grue (2015) forteller at Foucault beskriver i "Tingenes orden" hvordan blant annet biologi, og andre områder, "ble til og utviklet seg som vitenskaper på 1800-tallet, og hvordan de - som diskurser - ble systemer der en viss type utsagn ble regnet som sanne og usanne" (Historiske linjer og disiplingrens, avsnitt 3).

Det ligger altså implisitt i biologisk diskurs at det er en faktabasert fremstilling av verden. Biologisk eller medisinsk diskurs har stort fokus på anatomi, det biologiske eller fysiologiske ved mennesket generelt og ved kjønn spesifikt (Heiberg, 2009). Det er implisitt i biologien at det hviler på noe konkret, og objektivt, som en av naturvitenskapene. Men det har vært kritikk til biologisk diskurs, f.eks. at også medisin er påvirket av sosiale oppfatninger av kjønn og kjønnskategorier. Suzanne Kessler (referert i Simmonds, 2012) skrev en artikkel i 1990 om hvordan leger klassifiserer kjønn til nyfødte ved bruk av sosiale faktorer heller enn biologiske eller medisinske.

Kanskje er noe av tiltrekningen til biologisk diskurs i forklaring av kjønnsidentitet og andre psykologiske fenomen, at den tilbyr noe håndgripelig, knyttet til den fysiske og konkrete kroppen, og slik oppfattes mer virkelig og sikkert, enn psykologiske eller metafysiske komponenter som vi ikke forstår.

Det er utfordrende å skulle analysere implisitte motsetninger i biologisk diskurs, siden den gjennomsyrrer vår kulturs tankegang, og den vestlige vitenskapen. Brøgger (2013) skriver:

Hvis man kaller 1900-tallet for kjemien og fysikkens århundre, er det mye som taler for at det vi nå er inne i vil være biologiens. Biologisk kunnskap vil i stadig sterkere grad prege både næringsliv og dagligliv, og dessuten virke kulturelt i vårt syn på oss selv og naturen. (Biologiens historie, avsnitt 23)

Familiær diskurs

Familiær diskurs handler om å beskytte barn, men hva som er det beste for barn er ikke et nøytralt spørsmål, det er ideologisk ladet. Malkki og Martin (2003) oppsummerer i en artikkel antropologen Sharon Stephens forskning på barn og global politikk, som gjør eksplisitt en del av det som ligger implisitt i familiær diskurs. De refererer til Stephens uttalelser om at barn og barndom ikke er universelt eller naturlig, men historisk og politisk. Og slik sett knyttet til: "the politics of race and class and of gender inequality" (s. 217).

Videre siterer de Stephens: "In a period of scholarship emphasizing the historicization and de-naturalization of virtually every category of social identity (prominently including race, ethnicity, gender, class, and nationality), childhood has remained one of the most persistently biologized and universalized" (s. 217).

Slik knytter hun også familiær diskurs opp mot den biologiske diskursen. Et annet

eksempel på benyttelse av biologisk diskurs i familiær diskurs er påstanden om at barn ikke kan ta gode beslutninger fordi deres frontallapper ikke er like utviklet som hos voksne mennesker (Talukder, 2013)

Malkki og Martin (2003) forteller at Stephens har påpekt hvordan "barns beste" blir brukt strategisk for å fremme ulike politiske formål, som i noen tilfeller faktisk skader barn. Eksempelet Stephens bruker er å spille på beskyttelsen av barn som påskudd for å utvikle atomvåpen som forsvar mot fienden - produksjon av atomvåpen som utsetter barn i nærheten av produksjons- eller testområder for farlig stråling.

I den familiære diskursen er det et implisitt bilde av barn som uskyldige og hjelpeløse. Stephens (referert til i Malkki & Martin, 2003) nevner at barn blir sett på som noen som ikke har agens, og ikke kan være politisk aktive. Gjør vi barn avhengige av oss som voksne ved å ikke tillate de å delta mer i samfunnet? Undertrykker vi deres rettigheter til å definere seg selv og fremme sine egne synspunkter og egne politiske saker fra sitt eget standpunkt, ved å tale på deres vegne om hva som er best for dem? Det er en motsetning i den familiære diskursen at den handler om barn, men samtidig ekskluderer og usynliggjør barn.

Steg 12 - Selvrefleksjon

Dette steget innebærer en selvrefleksjon fra diskursanalytikerens side, over ens egen måte å snakke om diskursene på. Hvilke begrep en bruker for å beskrive diskursene i analysen. Som Parker nevner har kultur mye å si for diskursanalyse. Om en tror på at språket kan sette rammer for persepsjon, kan det da også sette rammer for en diskursanalyse, som presenteres gjennom analytikerens eget språk.

Den mest innlysende diskursen jeg er situert i er den vestlige kultur. Vestlige kulturer har andre måter å se på psykologi (og emner som kjønn og språk) enn andre kulturer. Det har vært sagt at det er for lite fokus på flerkulturelle perspektiver i psykologi. En ser at et flertall av psykologiske studier som pådrar seg å kunne si noe om universelle menneskelige egenskaper, kun har WEIRD (Western, Educated, Industrialized, Rich and Democratic) mennesker som informanter (Henrich, Heine & Norenzayan, 2010). Det er vanlig å bruke personer fra WEIRD populasjoner i studier, og tro at de er representative for resten av verden. Men i følge undersøkelser gjort av Henrich, Heine og Norenzayan (2010) er WEIRD mennesker av de minst representative for andre deler av menneskeheten når det gjelder blant annet resultat av

studier i persepsjon, kategorisering, og motivasjon.

Parker (1992) advarer mot å tro at slik refleksivitet som under steg 12, løser alle problemer:

Discourse analysis draws attention to language, and can help us reflect on what we do when we speak (or write), but the reflexivity advocated by some discourse analysts is not a solution. Reflexivity is necessary and has been employed to good effect in discourse analytic work, but it does not dissolve discourse. (s. 21)

Mitt eget perspektiv vil ha påvirket hvert steg av analysen, uansett hvor nøytral jeg forsøker å forholde meg til materialet. Det viktige er å være ærlig med hvor en kommer fra, slik at leserne selv kan bedømme om enkelte deler av analysen kunne vært annerledes, om noen andre hadde utført den.

Steg 13 og 14 - Historisk plassering av diskursene

Diskurser er lokalisert i tid. Diskursobjektene ble skapt av tidligere diskurser, slik at en diskurs alltid omtaler tidligere referanser til objekter. Den fulle kraften av en diskurs kan bare avdekkes ved å vise til hvordan den oppstod, som er hva steg 13 og 14 av Parkers analyse omhandler. Av plasshensyn vil kun de mest sentrale punktene i historikken til diskursene bli nevnt.

Pragmatisk diskurs

Pragmatikk har ulike (men til dels relaterte) betydninger innenfor filosofi, politikk og språkvitenskap. Opprinnelsen av ordet i engelsk kan spores til 1600-tallet hvor det betegnet noen som blandet seg inn i andres saker. Ordet kom fra det greske ordet *pragmatikos* som betydde "forretningsaktig eller systematisk". Det var først på 1850-tallet at ordet fikk den betydningen det har i dag (Harper, 2015). Pragmatisme som filosofisk retning oppstod på 1800-tallet (Händler Svendsen, 2011) og innenfor språkvitenskap hadde det sin forgjenger i den klassiske retorikken, som har røtter tilbake i antikken (Andersen, 2013; Händler Svendsen & Grue, 2013).

Politisk diskurs

Noen historisk analyse av opprinnelsen til politisk diskurs er en vanskelig oppgave, og for omfattende i forhold til omfanget av denne masteroppgaven. Både demokrati og ytringsfrihet blir ofte sporet tilbake til antikkens Hellas (Hovde & Svensson, 2015; Kierulf, 2015), og ytringsfrihet ble ansett som en menneskerett fra 1700-tallet av (Kierulf, 2015).

Ytringsfrihet har vært beskyttet gjennom Norges Grunnlovs § 100, siden 1814 med endringer fra 2004 (Kierulf, 2015; Kongeriket Norges Grunnlov, 1814). Loven verner ikke bare om ytringsfrihet, men stadfester også ytringer som er ulovlige, som trusler og hatefulle utsagn.

Det at ytringsfrihet blir vernet om i loven blir begrunnet av at ytringsfrihet er viktig for menneskets søken etter sannhet, for menneskers autonomi og frihet, og at ytringsfrihet er grunnleggende for demokrati. Uten ytringsfrihet kan ikke deltakerne i demokratiske valg være tilstrekkelig informerte (Kierulf, 2015).

Feministisk diskurs

Feministisk diskurs har sin opprinnelse i kvinnebevegelsen (Natvig Aas, 2014). Den moderne feminismen er sagt å ha startet på 1800-tallet, men det fantes kvinneforkjempere før den tid, selv om de ikke kalte seg feminister og ikke formet en formell aktivistisk bevegelse lik den moderne feminismen (Protofeminism, 2015).

Feminismen er ikke en enhetlig bevegelse, men består av ulike retninger med tilknytninger til ulike deler av historien. Noen feminister trekker lignelser til andre historiske frihetskamper, mens andre fokuserer på tidligere samfunn hvor kvinner og det kvinnelige hadde høyere anseelse enn i moderne tider.

Det snakkes også om "bølger" av feminisme, en kronologisk organisering av ulike typer feminismer hvor en bølge går over til en annen (History of feminism, 2015). At feminismen er mangfoldig er tydelig i at feministisk diskurs blir brukt for å argumentere både for og imot *hen*. Feminismen har hatt stor innflytelse på kjønnsteori (Mortensen et al., 2008) og dermed også på kjønnsforskning.

Biologisk diskurs

En full oversikt over biologifeltets utvikling er for omfattende, men biologi daterer langt tilbake, i hvert fall 2000 år før vår tid (Brøgger, 2013). Biologien er nært relatert til andre vitenskaper som medisin. Charles Darwins evolusjonsteori eller utviklingslære fra 1859 har vært en samlende teori for biologien. Teorien fokuserer en del på overføring av gener gjennom reproduksjon, som kan muligens ha vært en av mange faktorer i utviklingen av heteronormativitet i samfunnet.

Biologisk diskurs om kjønn hadde opprinnelse i fremgangen til den medisinske vitenskapen på 1700-tallet (Allen & Felluga, 2011), som nevnt i introduksjon. Siden den gang har det skjedd mye fremskritt innenfor medisinsk og biologisk forskning. Det har blitt oppdaget at kjønnsforskjeller er mye mer komplisert enn tidligere antatt, med oppdagelser av variasjoner i biologi som ikke passer inn i tokjønnssystemet (Fausto-Sterling, 2000; Pincott, 2009).

Biologisk diskurs om både kjønn og språk som noe medfødt kan spores til nativisme, en filosofisk teori som går ut ifra "at visse begreper eller ideer er medfødte" (Händler Svendsen, 2009). I psykologi er nativisme tanken om at enkelte evner eller egenskaper er innkodet i hjernen fra fødselen av (Psychological nativism, 2015).

Familiær diskurs

Hvordan vi ser på familien og familieroller har ikke alltid vært slik som de er i dag, og det påvirker også selve diskursen, hvordan vi snakker om det familiære. I dag blir barn sett på som annerledes fra voksne, de har spesielle rettigheter, og det er voksnes oppgave å oppdra og beskytte barn.

I følge Patenaude (2006) oppstod bevegelsen for å redde barn (eng. *the child-saving movement*) ut av den Viktorianske eraens (1837-1901; Gundersen, 2009) tro at overklassen og middelklassen hadde en plikt å hjelpe fattige barn. Denne troen kom av deres tolkning av evolusjonsteorien, som å bety at det sosiale miljø var opphavet til barne- og ungdomskriminalitet. John Lockes teori (som han la fram på 1690-tallet) om barns sinn som et *tabula rasa*, en blank tavle, er også sagt å ha påvirket synet på barn som å trenge voksnes veiledning og beskyttelse (History of childhood, 2015).

På Unicefs (2014) nettsider skriver de at den 20. november 1989 vedtok FNs generalforsamling "FNs konvensjon om Barnets Rettigheter", også kalt Barnekonvensjonen. Konvensjonen tredde i kraft i 1990, og i 1991 godkjente Norge Barnekonvensjonen. Først i 2003 ble konvensjonen del av norsk lov.

Diskusjon

Oppsummering

Fem diskurser ble presentert i analysen: pragmatisk diskurs, politisk diskurs, feministisk diskurs, biologisk diskurs og familiær diskurs. Alle diskursene er sterkt forankret i samfunnet vårt, med dype historiske røtter. Feministisk diskurs kan ses som en type politisk diskurs, og politisk diskurs kan ses som en type pragmatisk diskurs. Likevel ble de bedømt å være distinkte nok til å bli presentert som separate diskurser i analysen. Foucault nevnte at diskurser ofte overlapper hverandre, og det kan være vanskelig å skulle sette skiller i noen tilfeller. Familiær diskurs skiller seg ut fra de andre diskursene, men er også tilkoblet de, mest i et motsetningsforhold til feministisk og politisk diskurs. Biologisk diskurs kan også ses på som spesielt distinkt, men siden vi er i "biologiens århundre", er den biologiske diskursen også en som har tråder inn i alle de andre diskursene. Siden den biologiske diskursen og den feministiske diskursen er dominerende i kjønnteorier, er det også de diskursene alle andre diskurser måler seg opp mot i debatten om *hen*.

Analysens gjennomgang av diskursene kan virke å være veldig løsrevet fra diskusjonen om *hen* pronomen. De er koblet til de generelle temaene som underligger *hen* - nemlig språk og kjønn, men ikke nødvendigvis *hen* direkte. Diskursene, ved å gi bakgrunn for synene på kjønn og språk, gir også en økt forståelse for hva som ligger bak debatten om *hen*. Resultatet av analysen viser at under debatten om ordet *hen*, ligger det ulike synspunkter når det gjelder kjønn og språkets kraft. Informantene har synspunkter mer i tråd med tradisjonell kjønnsteori og tradisjonell feminisme, med en aksept for tokjønnssystemet, som også er mer vanlig i forskningen - i motsetning til sosialkonstruksjonistiske, diskursive, eller dekonstruktive tilnærminger til kjønn. Men det var også unntak, de som mente at *hen* var en naturlig del av samfunnsutviklingen.

Det var både de i utvalget som så på språk som symbol og de som så språk som noe som kan konstruere virkeligheten. Dette hadde konsekvenser for deres holdninger til *hen*. De med sterkeste følelser rundt debatten, de som mente *hen* var skadelig for barn eller kunne være bra, viser implisitt at de tror et ord kan gjøre en forskjell. Med andre ord et konstruksjonistisk syn på språk. De som mente at det ikke var behov for ordet eller at andre ting var viktigere, viser

altså mer et syn på språk som kun en refleksjon av virkeligheten. Det var noen utsagn som kunne tolkes på ulike måter. For eksempel setningen *Det finnes ikke behov for 'hen'*, knyttet til den pragmatiske diskursen, kan tolkes som at en mener språk ikke har en effekt på likestilling, eller at en mener det er ikke behov, fordi det kun finnes to kjønn.

Informantene har ulike meninger om hvem som står bak forslaget om *hen*, om det er staten eller aktivister som feminister eller transpersoner. Noen setter også nærmest likhetstegn mellom aktivister og staten. De virker å blande sammen språkplanlegging og språkaktivisme, kanskje fordi feminismens språkaktivisme har slått igjennom og blitt mer en del av den offisielle språkplanlegging. En kan si at det er glidende overganger mellom hva som er språkaktivisme og hva som er språkplanlegging siden språkaktivisme er folkets stemme (eller minoritetens i alle fall) og staten baserer sin språkplanlegging på folkets behov.

Gjentakende implisitte tema

I analysen var det to implisitte tema som virket å gå igjen: frihet og moral. Frihet handler om rett til selvdefinering, å være den en er. Debatten om *hen* viser en underlagt konflikt mellom det offentlige og det private. Linda D. Wayne (2005) sier at informasjon om vårt kjønn er offentlig, og at å nekte mennesker å holde deres kjønnsidentitet privat underlig nok blir sett på som det mest respektfulle. En har ikke valget å ikke kjønnsidentifisere seg. Wayne påpeker det absurde i en slik påtvunget eksponering av vår kjønnsidentitet, med tanke på at kjønn blir tildelt oss på basis av våre mest private fysiske attributter - kjønnsorganene. Hun spør hvorfor slik privat informasjon blir behandlet som noe offentlig. Wayne (2005) setter privat kjønn opp mot offisielt kjønn: "In private our so-called sexual anatomy expresses no more about our identity than does our knee or elbow, but once public our anatomy enters into a sex/gender regime that aligns sex dichotomy with essential identity" (s. 89).

Moral er et annet implisitt tema som går igjen, også i diskurser som på overflaten fremstår som nøytral, som pragmatisk diskurs. Temaet moral handler om verdier og normer, hva som anses som riktig, godt, naturlig eller normalt i et samfunn. Dette kan igjen knyttes til begrepet heteronormativitet som nevnt i innledningen under gjennomgang av kjønnsteori. Heteronormativitet handler om at å være heterofil og ciskjønnset ses som det normale i samfunnet, og andre legninger og kjønnsidentiteter blir klassifisert som avvik, som unormalt og unaturlig. Slik moralisering støtter seg på biologien eller medisinen, det naturlige som det

riktige. Men som nevnt tidligere har også medisinsk tildeling av kjønn blitt vist å være påvirket av normer i samfunnet, noe som setter biologien som det primære i tvil (Kessler, 1990, referert i Simmonds, 2012).

Begge temaene, frihet og moral, handler om rett til å bestemme: rett til å bestemme over hva som er normalt, og over ens eget liv. Moral handler om fellesskapet. Frihet handler om grensen mellom fellesskapet og individet - hvor mye det offentlige skal få gripe inn i ens private liv.

Spørsmålet om hva det offentlige språket skal være, henger sammen med hva den offentlige moral skal reflektere. Språkpolitikken reflekterer nasjonens verdier - i dette tilfellet verdier knyttet til kjønn og likestilling. Norge har valgt strategien kjønnsnøytralisering, til fordel for kjønns spesifisering, og *hen* har vært foreslått som begge deler - et felles pronomen for alle kjønn, eller et spesifikt pronomen for transpersoner. De samme argumentene som en hadde for å kjønns spesifisere det kvinnelige i språket gjelder for kjønns spesifisering av transpersoner, en er redd for en usynliggjøring av andre kjønnsidentiteter enn de representert i det tradisjonelle tokjønns systemet og på slik sett å støtte tokjønns systemet heller enn å avvike det.

Resultat fra lignende studier

Hedvig Sjöström (2012) har gjort en diskursanalyse av debatten om *hen* i svenske aviser, som en semesteroppgave i journalistikk, medier og kommunikasjon ved Stockholms universitet. Som metode benyttet Sjöström seg av elementer fra ulike typer diskursanalyser: Foucaults diskursanalyse, Laclau og Mouffes diskursanalyse og Faircloughs kritiske diskursanalyse. Akkurat som i denne oppgaven fant Sjöström temaet frihet. I Sjöströms datamaterialet var temaet derimot mye mer eksplisitt, med bruk av ord som "frihet" og "befriende" i relasjon til *hen*. Det var også tilfeller i Sjöströms datamateriale hvor *hen* ble beskrevet som å være "naturlig" eller "kunstig", men "kunstig" var mye mer preget av sterke negative følelser i Sjöströms datamateriale, enn i denne oppgavens datamateriale. I datamaterialet til Sjöström brukes blant annet begrep som "språkets anatomi", og han nevner også biologi som tema, men i tilknytning til kjønn. Sjöström ser også "feministiske innslag" i sitt datamateriale, både feministe som er for og feministe som er imot *hen*. I tillegg nevner han at barn er et sentralt tema, som kan sammenlignes med denne oppgavens familiære diskurs, med lignende fokus på

at barn kan bli "forvirret" av *hen*.

Elin Hansson (2012), som student i Barndoms- og ungdomsvitenskap ved Malmö högskola, gjorde en Foucauldiansk diskursanalyse av *hen*-debatten på et diskusjonsforum og i aviser. Hansson fant også temaene feminisme, politikk og barn, men diskuterte feminisme og politikk under samme bolk, selv om temaene opptrådte både atskilte og tilknyttet hverandre i datamaterialet.

Brubaker (2015) har utført en sosiologisk analyse og sammenligning av debatten om transpersonen Caitlyn Jenner, og debatten om Rachel Dolezal "the 37 year old president of the Spokane chapter of the NAACP [National Association for the Advancement of Colored People], who had long presented herself as black, was 'outed' as white by her parents" (s. 1). I analysen trekker Brubaker linjer mellom konseptene *transgender* og *transracial*. Brubakers analyse viser at en historisk diskurs ikke bare kan knyttes til ideen om kjønn som foranderlig eller konstruert, men også til et essensialistisk syn på kjønn. Slik sett kobler Brubaker biologisk syn og historisk syn på kjønn sammen, og kontrasterer de mot syn på kjønn som foranderlig. I motsetning til min analyse hvor et historisk syn på kjønn kobles til kjønn som foranderlig. Likevel påpeker Brubaker at "naturlig essensialisme" er helt forskjellig fra "historisk essensialisme". Brubakers diskusjon om historisk essensialisme, hvor feminister anser transkvinner som ikke å være "ekte kvinner" på grunnlag av at de ikke har levd hele livet som kvinner, minner om diskusjonen i denne oppgavens analyse under steg 11 om transfobi i feminisme. I samme analyse gjør Brubaker også koblinger mellom voluntaristisk språk og feminisme, og essensialistisk språk og biologi, som er mer i tråd med mine inndelinger av diskurser.

Psykologi som institusjon

Av hensyn til plassbegrensninger ble ikke Parkers steg 15-20 anvendt i analysen. Stegene kan oppsummeres å handle om diskursenes politiske eller ideologiske tilknytning. Hvordan diskursene er knyttet opp til forskjellige institusjoner, og hvilke institusjoner som blir forsterket eller undergravd ved bruk av de forskjellige diskursene. Hvilke mennesker som tjener eller taper på anvendelse av diskursene. Og til slutt hvordan diskurser kan være koblet til undertrykkelse, rettferdiggjøring av status quo eller usynliggjøring.

En institusjon kan defineres som en etablert organisasjon, steder styrt av slike organisasjoner, eller praksiser og lover som blir akseptert og brukt av flere mennesker (Institution, 2015). Med institusjoner virker det som Parker mener de som har makt til å validere eller forhindre spesifikke diskurser.

I stedet for å gå igjennom alle diskursene og alle mulige institusjoner de kan være knyttet til, vil jeg fokusere på psykologi som institusjon og hvordan de ulike diskursene er tilknyttet psykologi. Pragmatisk diskurs kan knyttes til praktisk, eller anvendt psykologi, eller "action research" (Teigen, 2015; Gergen, 2001), politisk diskurs til politisk psykologi (Sveass, 2009; Pedersen, 2009) og familiær diskurs til utviklingspsykologi (Berk, 2009). Med tanke på oppgavens begrensede omfang vil jeg kun ha en mer detaljert redegjøring av feministisk og biologisk diskurs sine tilknytninger til psykologi.

Biologisk psykologi er en egen subdisiplin i psykologi, med fokus på hvordan psykologiske fenomen er tilknyttet biologi eller nevrologi (Malt & Tuft, 2013). Evolusjonsteori har også ført til feltet evolusjonær psykologi, som har blitt foreslått som en metateori for psykologi som helhet (Ploeger, van der Maas, Raijmakers, 2008). Gergen og Davis (1997) mener det legges for mye vekt på biologi innenfor psykologi når det gjelder kjønn.

At "naturlig" ofte blir likestilt med "bra" viser hvor dypt den biologiske diskursen går i vårt samfunn. Biologi som den dominerende vitenskapelig diskurs i vår tid er med på å naturalisere kulturelle identiteter som *barn* og *kvinner*, og å opprettholde ciskjønn og den heteroseksuelle legning som mer naturlig enn andre kjønnsidentiteter eller legninger. Den biologiske diskursen er altså med på å fastsette heteronormativitet og tokjønnsmodellen i vår kultur.

Universaliseringen av identiteter eller kategorier av identiteter - som barn, kvinner, transpersoner - og deres behov, rettigheter, hva som er best for de, usynliggjør de diverse behovene innad i slike grupper. Ofte er det minoritetene innad i kategoriene som blir usynliggjort. Psykologien, som i stor grad har dreid seg om å se etter universelle tendenser hos mennesker, er med på å underbygge slik diskriminering ved å underbygge konseptet universalisering relatert til identitet.

Psykologi har som nevnt tidligere blitt kritisert for et manglende fokus på kvinner og kvinners opplevelser (og kjønn generelt), og for mye fokus på biologi når det gjelder kjønn. Mye av denne kritikken har kompt fra feministisk hold, og ført til nye retninger i psykologien,

ofte nevnt under navnet feministisk psykologi eller den bredere betegnelsen kritisk psykologi (Cortina, Curtin & Stewart, 2012; Winkler Müller, 2004; Brysbaert & Rastle, 2013).

Men hvor det kvinnelige perspektiv i psykologi er sjeldent, er andre kjønnsidentiteter enn kvinner og menn nærmest ikke-eksisterende i psykologisk forskning. Andre kjønnsidentiteter blir stort sett studert som avvik eller sykdom. Kjønnsidentiteter andre enn mann og kvinne er, eller har vært, oppført som mentale lidelser i DSM og ICD, slik som *transseksualisme* (F64.0 Transsexualism, n.d.). Før trengtes slik diagnose for å endre juridisk kjønn, i tillegg til krav om operasjoner (Skeiv Ungdom, n.d.).

Både kravene knyttet til bestemmelse av juridisk kjønn og selve diagnosesystemene er nå i endring. Det har blitt lagt fram forslag om at en skal kunne søke om kjønn uten krav om diagnoser og operasjoner (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015, 18. april). Psykiske diagnoser knyttet til kjønn fjernes fra kapittelet om mentale lidelser i ICD (Pirelli Benestad & Pristed, 2015), og DSM endrer navnet på diagnosen til *kjønnsdysfori* (American Psychiatric Association, 2013), og dermed skifter også fokus til den subjektive opplevelsen av ubehag hos pasienten. I DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) understrekes det også at en ønsker å unngå stigmatisering av slike grupper. Det viser at det tas et steg vekk fra sykeliggjøring av transpersoner innenfor psykologi. Slik endring er derimot ikke nødvendigvis en fordrivelse av biologisk diskurs fra psykologi, men heller en utvidelse av den biologiske diskursen når det gjelder kjønn, med tanke på at hjerneforskning blir brukt som argument for endringene i syn på kjønn (Pirelli Benestad & Pristed, 2015).

Psykologidisiplinen har en regulerende effekt på folks selvforståelse - hva som er gyldige forståelsesmåter om en selv og andre. Madsen (2009) mener at psykologi ikke bare er en refleksjon av samfunnets kultur, men også er aktiv i å fremdyrke kulturen. Psykologiens normer, beskrivelser og metoder påvirker hva som tenkes om personer og om de er friske eller syke, normale eller patologiske. Ansvar legges hos individer å endre seg, heller enn å finne strukturelle løsninger på sosiale problemer. Psykologien risikerer å støtte slik individualisering og dermed opprettholde psykiske lidelser, ved å forhindre mennesker i å relatere sine lidelser til noe annet enn dem selv. Madsen sier: "Psykologien virker opprettholdende av status quo og motvirkende for forsøk på brudd med vår tids dominerende kulturelle logikk." (Psykologien som frigjør eller undertrykker?, avsnitt 1). Slik sett kan psykologien være undertrykkende på et systemnivå, selv om den fortsatt kan virke frigjørende på individnivå.

Hva så med lingvistisk diskurs?

Siden det var begrenset med tid til å utføre analysen, og plass i selve oppgaven, ble lingvistisk diskurs ikke tatt med i analysen. Lingvistisk diskurs ble valgt vekk delvis fordi den overlappet med pragmatisk diskurs, men mest fordi det handlet om ordet *hen* i seg selv - estetikken, grammatikken og brukbarheten ved selve formen på ordet *hen*. De språklige sidene ved *hen* som handler om hvorvidt språk kan forandre eller bare reflektere, som er mer interessant fra et psykologisk perspektiv, kommer fram i diskusjon av de andre diskursene. Det var også vanskelig å si noe om lingvistisk diskurs i datamaterialet siden det ikke var mange eksempler på det hos informantene i denne studien.

Metodekommentar

En stor del av forberedelsen til oppgaven gikk ut på å skaffe kunnskap om kjønnsteorier og kjønnsforskning generelt, definisjoner av begreper og konsepter knyttet til kjønn, i tillegg til undersøkelser av tidligere forskning på pronomenet *hen* og andre kjønnsnøytrale pronomen i Norge, og andre land. Av tidsbegrensninger ble det ikke satt av like mye tid til å sette seg inn i den lingvistiske delen av temaet *hen*, som kan være en mulig mangel i oppgaven.

Studien omhandler kun svar på et spørreskjema om *hen*. Andre kilder som kunne ha blitt benyttet til diskursanalyse kunne vært medisinske fagartikler, hjemmesider til aktivistorganisasjoner, kommentarfelt i avisartikler, blogginnlegg, m.m.

Ikke alle svarene fra informantene ble brukt like mye i analysen. Noen svar var for korte og hadde for lite innhold til å kunne brukes i analysen. Problemet er ikke nødvendigvis at en ikke kan tolke noe ut av slike korte svar, men at en kan tolke altfor mye, slik at det blir vanskelig å knytte det til en spesifikk diskurs.

Svarene ble også sett på mest i sammenheng med hverandre, der jeg lette etter gjentakende mønstre som kunne peke mot diskurser eller talemønstre. Det var ikke fokus på å skulle vise hvordan enkeltpersoner kombinerte ulike diskurser, selv om det også kanskje kunne vært et interessant fokus. Mest sannsynlig er det også flere diskurser som kan plukkes ut av datamaterialet som jeg ikke har oppdaget.

Siden denne studien handler om *hen* i det norske språket, har jeg kun hentet inn litteratur fra andre land som støtte av mangel på norsk forskning, og for å gi et alternativt perspektiv til det norske. Likevel har jeg hatt Henrich, Heine og Norenzayans (2010) funn i bakhodet når jeg gjorde utvalget, og forsøkte å ha et bredt utvalg av alders- og kjønnskategorier i studien, og ikke bare studenter, for å få mange ulike perspektiver. Selvfølgelig kan en ikke generalisere til resten av den norske populasjonen på basis av et så lite utvalg som 17 personer, og jeg vil heller ikke påstå noe slikt.

University of Auckland (n.d.) sier på sine nettsider om tematisk analyse at utvalgsstørrelse kommer an på størrelsen til prosjektet. De anbefaler 6-10 intervjuer for et lite prosjekt (som bacheloroppgave), 10-20 for et medium prosjekt (som en masteroppgave) og 30+ for et stort prosjekt (som doktorgradsavhandling). Noen prestisjetunge tidsskrifter vil derimot mene at 20 deltakere er for liten utvalgsstørrelse. Daniel (2011) referer til Potter og Wetherell, og sier at utvalgsstørrelse ikke er hovedfokuset i en diskursanalyse, siden interessen ligger i måten språket blir brukt. Han sier videre at en kan avdekke store lingvistiske mønster i små utvalg, og at store utvalg faktisk kan være en byrde heller enn en fordel for analysen. I lys av dette ses 17 informanter som en adekvat størrelse på utvalg for diskursanalyse på masternivå.

Malterud, Siersma og Guassora (2015) har utviklet en ny modell for vurdering av utvalgsstørrelse i kvalitative undersøkelser, som de baserer på konseptet *informasjonsstyrke* (eng. *information power*). Om informasjonsstyrken er høy, kreves det mindre utvalgsstørrelse til studien. De vurderer informasjonsstyrken å være høy om: 1. målet for studien er smal; 2. informanter er valgt ut med karakteristikk som er spesifikke for studiens mål; 3. studien støttes opp av teori; 4. kvaliteten på dialogen mellom informantene og forskere er bra; 5. en har en enkel "case" heller enn en "cross-case" analyse. Modellen var designet med tanke på intervjustudier, og forfatterne vedgår at utvalgsstørrelse blir mer tvetydig når det gjelder andre kvalitative forskningsdesign, som for eksempel studier som bruker datamateriale fra nedskrevne kilder. De spesifiserer heller ikke hva utvalgsstørrelse de anser som "liten" eller "stor".

Målet med min studie er smal, og den støttes av teori. Informantene ble derimot ikke valgt ut på basis av spesifikke karakteristikk relatert til tema, men det var et ønske om å ha et mangfold i utvalget så godt det lot seg gjøre. Det var også "cross-case" og ikke enkel "case". I følge Malterud, Siersma og Guassora sin modell kan en kanskje vurdere at det til denne studien trengs medium utvalgsstørrelse, noe 17 deltakere kan sies å være, etter tidligere

nevnte definisjoner av medium utvalgsstørrelse.

Videre forskning

Det kunne vært interessant, som informantene også var opptatt av, å kartlegge hvor mye kjønnsnøytrale pronomen er i bruk, samt hvilke typer pronomen og om det er forskjeller i bruk når det gjelder situasjon, dialekt, alder, osv. Dette er derimot mer lingvistiske studier, enn psykologiske. Når det gjelder psykologisk forskning kunne en forsøkt en replikasjon av Wojahns persepsjonsstudie (2013) i norsk sammenheng. Som Sjöström (2012) nevner, hadde det også vært interessant med en mer omfattende historisk analyse av *hen* pronomen, og andre kjønnsnøytrale pronomen.

Konklusjon

"It isn't that they can't see the solution. It is that they can't see the problem."

- Father Brown (i "Scandal of Father Brown", Chesterton, 1935)

Flere som har skrevet om debatten rundt pronomenet *hen* mener at det ikke er selve ordet som vekker sterke reaksjoner, men det normkritiske som ligger bakom ordet (Wikén, 2015; Fridtun, under publisering; Hagren Idevall; 2014). En kan konkludere om at spørsmålet om *hen* ikke bare er et språklig spørsmål, om et lite ord, men har underliggende politiske og moralske konnotasjoner. Det er ikke selve ordet som skaper den politiske endringen, men ordet skaper en debatt om kjønn som kan føre til samfunnsendringer. *Hen* blir mer som et symbol, det er hva det signaliserer. Det gir et signal om hva som er akseptert av samfunnet.

Hen setter spørsmålsteget ved normer rundt kjønn som vi tar for gitt, og får folk til å se problemet med tokjønnsmodellen. Det har også gjort at enkelte har spekulert i om vi i det hele tatt trenger juridisk kjønn (Brean, 2015).

Den svenske kjønnsforskeren Malena Gustavson (siteret i Helldén, 2014) har kalt *hen* for et politisk pronomen:

Hen kallas för ett personligt pronomen. Jag skulle vilja utveckla det och säga att hen har skapat en ny ordklass: politiska pronomen. Hen politiserar den grammatiska ordningen.

Ordet har vuxit fram ur queeraktivism och synliggör att även 'hon' och 'han' är politiska pronomen. ("Ett politiskt pronomen", avsnitt 3)

Hen løser ikke de store problemer relatert til kjønnsdiskriminering, men pronomenet er likevel viktig for debatten om likestilling ved at det belyser problemer og setter i gang en diskusjon. For om vi ikke kan se problemene, kan vi heller ikke komme med løsninger.

Referanser

- Aftenposten. (1987). Fra Lov og Rett: Kjønnsnøytral 3.pronomen. Retriever. Hentet fra <https://web-retriever-info-com.pva.uib.no/services/archive/displayDocument?documentId=020002198705200206&serviceId=2>
- Allen, E. & Felluga, D. (2011). General Introduction to Theories of Gender and Sex. Hentet fra <https://www.cla.purdue.edu/english/theory/genderandsex/modules/introduction.html>
- American Psychiatric Association (2013). Gender Dysphoria. Hentet fra <http://www.dsm5.org/Documents/Gender%20Dysphoria%20Fact%20Sheet.pdf>
- Andersen, G. (2013) pragmatikk - språkvitenskap. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/pragmatikk%2Fspr%C3%A5kvitenskap>
- Arribas-Ayllon, M. & Walkerdine, V. (2008). Foucauldian Discourse Analysis. I C. Willig, & W. Stainton-Rogers (Red.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology* (s. 91-109). London: SAGE Publications Ltd. doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9781848607927.n6>
- Bakk Henriksen, A. (2012). Forteller ikke barna hvilket kjønn de har. *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/2012/05/18/tema/klikk/foreldre/smabarn/helse/21652325/>
- Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. (2015, 12. mars). Heteronormativitet. Hentet fra http://www.bufdir.no/Lhbt/LHBT_ordlista/H/Heteronormativitet/
- Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. (2015, 18. april). Ny rapport om vilkår for endring av juridisk kjønn. Hentet fra http://www.bufdir.no/lhbt/Aktuelt/Ny_rapport_om_vilkar_for_endring_av_juridisk_kjonn/
- Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. (2015a, 22. april). Cisperson/Ciskjønnnet. Hentet fra http://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/C/CispersonCiskjonnet/

- Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. (2015b, 22. april). Transperson. Hentet fra http://www.bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/T/Transperson/
- Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. (2015, 31. juli). Ingen bedring for transpersoner. Hentet fra http://www.bufdir.no/lhbt/Aktuelt/Ingen_bedring_for_transpersoner/
- Berk, L.E. (2009). *Child development* (8. utg.). United States of America: Pearson Education, Inc.
- Bertils, K. (2013). *Hen - ett könsneutralt pronomen på väg in i allmänspråket?: En studie av funktionen och spridningen av ordet hen i bloggar och tidningstexter* [Bacheloroppgave, Umeå Universitet, Umeå, Sverige]. Hentet fra <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-66958>
- Biologisk determinisme (2015). I *Språkrådets termwiki*. Hentet fra http://www.termwiki.sprakradet.no/wiki/Biologisk_determinisme
- Boeckx, C., Del Carmen Horno-Chéliz, M. & Mendivil-Giró, J.L. (2012) Introduction: Integrating Linguistics and Biology. I C. Boeckx, M. del Carmen Horno-Chéliz, J.L. Mendivil-Giró (Red.), *Language, from a Biological Point of View: Current Issues in Biolinguistics*. (s.1-11). UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Bordal, G. (2013). Pronomen. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/pronomen>
- Brean, A. (2015). Hun, han, hen og alle andre [Leder]. *Tidsskrift for Den Norske legeforening*, 135(21), 1919.
- Brubaker, R. (2015). The Dolezal affair: race, gender, and the micropolitics of identity. *Ethnic and Racial Studies*, 1-35. doi:10.1080/01419870.2015.1084430
- Brysbaert, M. & Rastle, K. (2013). *Historical and Conceptual Issues in Psychology* (2. utg.). England: Pearson Education Limited.
- Brøgger, A. (2013) biologi. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/biologi>

- Chesterton, G.K. (1935). *The Scandal of Father Brown*. London: Cassel & Co. Hentet fra <http://gutenberg.net.au/ebooks02/0201031h.html>
- Cortina, L. M., Curtin, N., & Stewart, A. J. (2012). Where is social structure in personality research? A feminist analysis of publication trends. *Psychology of Women Quarterly*, 36(3), 259-273. doi:10.1177/0361684312448056
- Dagens Næringsliv. (2015, April 11). "Hen" tas inn i det svenske språket. Hentet fra <http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2015/04/11/0852/hen-tas-inn-i-det-svenske-sprket>
- Daniel, K. (2011). Contemporary Method to Study Humanities and Social Sciences. *International Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 1(1), 55-62. doi: 10.5923/j.ijpbs.20110101.08.
- Dunås, R. (1966, 30. november). Han eller hon. *Uppsala Nya Tidning*. Hentet fra <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:534766/ATTACHMENT02.pdf>
- Egeland, C. & Jegerstedt, K. (2008). Diskursiv tilnærming. I E. Mortensen, C. Egeland, R. Gressgård, C. Holst, K. Jegerstedt, S. Rosland & K. Sampson (Red.), *Kjønnteori*. (s. 70-73). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Egidius, H. (n.d.) metaspråk. I *Natur & Kulturs Psykologilexikon*. Hentet fra Psykologiguiden: <http://www.psykologiguiden.se/www/pages/?Lookup=metaspr%E5k>
- Emanuelsson, S. (2012). *"HEN är bara en pseudonym för fega butches": Konstruktioner av kön i debatten om hen* [Bacheloroppgave, Uppsala Universitet, Uppsala, Sverige]. Hentet fra <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-192358>
- F64.0 Transsexualism (n.d.). I *ICD-10 Version: 2016*. Hentet fra World Health Organization: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F64>
- Fausto-Sterling, A. (2000). The five sexes, revisited. *The Sciences*, 40(4), 18-23. doi: 10.1002/j.2326-1951.2000.tb03504.x

- Fasting, M. (2011, 17. mai). Makten må være delt, for at mennesket skal være fritt. *Minerva*. Hentet fra <http://www.minervanett.no/58407/>
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings, 1972-1977*. C. Gordon (Red.). New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden: Tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970* [Oversatt av Espen Schaaning]. Oslo: Spartacus Forlag.
- Fridtun, K. (under publisering). Kvar er du, hen? *Samtiden*.
- Gergen, M.M. & Davis, S.N. (1997). Preface. I M.M. Gergen & S.N. Davis (Red.), *Toward a new psychology of gender*. (s. xi-xiv). New York: Routledge.
- Gergen, K. J. (2001). Psychological science in a postmodern context. *American psychologist*, 56(10), 803. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.56.10.803>
- Grue, J. (2015) Diskursanalyse. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/diskursanalyse>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. I N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Red.), *Handbook of qualitative research* (s. 105-117). Thousand Oaks, CA: Sage. Hentet fra <https://www.uncg.edu/hdf/facultystaff/Tudge/Guba%20&%20Lincoln%201994.pdf>
- Gundersen, D. (2009). viktoriansk. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/viktoriansk>
- Hagren Idevall, K. (2014, 9. mai). En historie om hen. *KVINFOs Webmagasin*. Hentet fra <http://kvinfo.dk/webmagasinet/en-historie-om-hen>
- Hansson, E. (2012). Hen - varför dessa blandade känslor? [Examensarbete, Malmö högskola, Malmö, Sverige]. Hentet fra <http://hdl.handle.net/2043/14948>
- Harper, D. (2015) pragmatic. I *Online Etymology Dictionary*. Hentet fra http://www.etymonline.com/index.php?term=pragmatic&allowed_in_frame=0

Hebblethwaite, C. (2011, 8. juli). Sweden's 'gender-neutral' pre-school. *BBC News*. Hentet fra <http://www.bbc.com/news/world-europe-14038419>

Hedberg, P. (2006, 4. august). Habermas og den ideale talesituasjon: En innføring. *REPLIKK*": *Tidsskrift for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet fra <http://replikk.b.uib.no/2006/08/04/habermas-og-den-ideale-talesituasjon-en-innf%C3%B8ring>

Heiberg, A. (2009). kjønn. I *Store Medisinske Leksikon*. Hentet fra <https://sml.snl.no/kj%C3%B8nn>

Helldén, U. (2014, 19. september). Hen gör genus roligare. *Göteborgs Universitet*. Hentet fra http://www.gu.se/omuniversitetet/vision/likabehandling/Nyheter/Nyheter_detailj/hen-gor-genus-roligare.cid1236906

Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world?. *Behavioral and brain sciences*, 33(2-3), 61-83. Hentet fra <http://hdl.handle.net/10419/43616>

History of childhood (2015). I *Wikipedia*. Hentet fra https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_childhood

History of feminism (2015). I *Wikipedia*. Hentet fra https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_feminism

Hovde, K.-O. & Svensson, P. (2015). demokrati. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/demokrati>

Händler Svendsen, L.F. (2009). nativisme - filosofi. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/nativisme%2Ffilosofi>

Händler Svendsen, L.F. (2011) pragmatisme. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/pragmatisme>

Händler Svendsen, L.F. & Grue, J. (2013) retorikk. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/retorikk>

Institution (2015). I *Merriam-Webster*. Hentet fra <http://www.merriam-webster.com/dictionary/institution>

Jegerstedt, K. (2008). Judith Butler. I E. Mortensen, C. Egeland, R. Gressgård, C. Holst, K. Jegerstedt, S. Rosland & K. Sampson (Red.), *Kjønnteori*. (s. 74-86). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Jegerstedt, K. & Mortensen, E. (2008). Hva er kjønn? Ulike tilnæringsmåter. I E. Mortensen, C. Egeland, R. Gressgård, C. Holst, K. Jegerstedt, S. Rosland & K. Sampson (Red.), *Kjønnteori*. (s. 15-21). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Jentoft, C. (2015, 3. november) Var det transfobi det Bindel sa? - En gjennomgang [Blogginlegg]. Hentet fra http://comingoutchristine.blogg.no/1446568187_var_det_transfobi_det.html

Jørgensen, M. & Phillips, L.J. (2002). Foucauldian The Field of Discourse Analysis. I M. Jørgensen, & L.J. Phillips (Red.), *Discourse Analysis as Theory and Method* (s.1-24). London: SAGE Publications Ltd. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781849208871.n1>

Kierulf, A. (2015). ytringsfrihet. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/ytringsfrihet>

Kongeriket Norges Grunnlov (1814). § 100. Hentet fra Lovdata: <http://lovdata.no/lov/1814-05-17/§100>

Kumar, S. (2013). *Barnens reagerande och perspektiv på det könsneutrala begreppet "hen": En studie om hur barn på förskolan reagerar på begreppet "hen"* [Bacheloroppgave, Södertörns högskola, Södertörn, Sweden]. Hentet fra <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-21270>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). Validitet som sosial konstruksjon. I S. Kvale & S. Brinkman, *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.) (s. 246-269). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Leganger Iversen, K. (2014). Vil du ha hen? *Framtida*. Hentet fra <http://framtida.no/articles/vil-du-ha-hen-9041#.VkJbV64ve8X>

- Madsen, O.J. (2009). Psykologi, samfunn og etikk. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 46(2). (s. 144-152). Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=72348&a=2
- Malkki, L. & Martin, E. (2003). Children and the gendered politics of globalization: In remembrance of Sharon Stephens. *American Ethnologist*, 30(2), 216-224.
doi: 10.1525/ae.2003.30.2.216
- Malt, U. & Tuft, M. (2013). biologisk psykologi. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra https://snl.no/biologisk_psykologi
- Malterud, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2015). Sample Size in Qualitative Interview Studies Guided by Information Power. *Qualitative health research*, 1049732315617444.
- Maxwell, J.A. (2005). *Qualitative research design: An interactive approach* (2. utg.). Sage.
- Mortensen, E., Egeland, C., Gressgård, R., Holst, C., Jegerstedt, K., Rosland, S., Sampson, K. (2008) Innledning. I E. Mortensen, C. Egeland, R. Gressgård, C. Holst, K. Jegerstedt, S. Rosland & K. Sampson (Red.), *Kjønnteori*. (s. 11-13). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Muhleisen, W. (2014, 15. desember). "Du er sååå politisk korrekt!". Hentet fra UiO Senter for tverrfaglig kjønnsforskning: http://www.stk.uio.no/om/aktuelt/i-media/2014/politisk_korrekt.pdf
- Napikoski, L. (n.d.) The Personal Is Political. About Education. Hentet fra http://womenshistory.about.com/od/feminism/a/consciousness_raising.htm
- Natvig Aas, K. (2014). feminisme. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/feminisme>
- Norlander, A. S. (2014). *Attityder till hen hos elever och lärare på gymnasiet* [Bachelor, Högskolan i Gävle, Gävle, Sverige]. Hentet fra Digitala Vetenskapliga Arkivet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hig:diva-16875>
- Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (n.d.a). Nettbaserte spørreundersøkelser. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/personvern/forskningstemaer/sporreundersokelser.html>

- Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (n.d.b). Internettforskning. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/personvern/forskningstemaer/internett.html>
- Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (n.d.c). Vanlige spørsmål. Hentet fra http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/vanlige_sporsmal.html?id=21
- Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (n.d.d). Krav til samtykke. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/samtykke.html>
- Parker, I. (1992). Discovering discourses, tackling texts. I I. Parker, *Discourse Dynamics: Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. (s. 3-22). London: Routledge.
- Parker, I. (1999). Tracing therapeutic discourse in material culture. *British Journal of Medical Psychology*, 72, s. 577-587.
- Patenaude, A.L. (2006). History of the Treatment of and Attitudes toward Children. I B. Sims & P. Preston, *Handbook of Juvenile Justice: Theory and Practice*. (s. 3-30). Taylor & Francis.
- Pedersen, M.N. (2009). politisk psykologi. I *Den Store Danske*. Hentet fra http://www.denstoredanske.dk/Krop,_psyke_og_sundhed/Psykologi/Psykologiske_termer/politisk_psykologi
- Pincott, J. (2009, 1. juni). When the perfect woman is genetically male [Blogginnlegg]. Science of Love, Sex, and Babies. Hentet fra <https://jenapincott.wordpress.com/2009/06/01/when-the-perfect-woman-is-genetically-male/>
- Pirelli Benestad, E.E. (2014) heteronormativitet. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/heteronormativitet>
- Pirelli Benestad, E. E., & Pristed, R. (2015). Kjønn i bevegelse. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 52(6), 514-527. Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=443745&a=3
- P.L. (1991). Han/hun [Leserinnlegg]. *Norsk Skoleblad*, 1991(38).

Ploeger, A., van der Maas, H. L., & Raijmakers, M. E. (2008). Is evolutionary psychology a metatheory for psychology? A discussion of four major issues in psychology from an evolutionary developmental perspective. *Psychological Inquiry*, 19(1), 1-18.
doi:10.1080/10478400701774006

pronomen (2015). I *Bokmåls- og Nynorskordboka*. Hentet fra http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=pronomen&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge

Protofeminism (2015). I *Wikipedia*. Hentet fra <https://en.wikipedia.org/wiki/Protofeminism>

Psychological nativism (2015). I *Wikipedia*. Hentet fra https://en.wikipedia.org/wiki/Psychological_nativism

Raskin, J. D. (2002). Constructivism in psychology: Personal construct psychology, radical constructivism, and social constructionism. *American communication journal*, 5(3), 1-25.

RFSL - Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (n.d.)
Heteronormativitet och dess konsekvenser. Hentet fra <http://www.rfsl.se/?p=412>

Sem, V. (Produsent). (2013, 7. november). *Kulturnytt - radio* [Audio podcast]. Hentet fra <https://radio.nrk.no/serie/kulturnytt-radio/MNMA02022213/07-11-2013>

Simmonds, M. (2012). Feminist Gender Theory Summary. Hentet fra Androgen Insensitivity Syndrome Support Group (AISSG): <http://www.aissg.org/PDFs/Gender-Theory-Summary.pdf>

Simonsen, T.G. (2006, Mai 26). Androgynt pronomen. *Morgenbladet*. Hentet fra http://morgenbladet.no/debatt/2006/androgynt_pronomen

Sjöström, H. (2012). *Det tredje könet: En diskursanalys av debatten om "hen" i fyra svenska dagstidningar under januari-mars 2012* [Bacheloroppgave, Stockholms Universitet, Stockholm, Sverige]. Hentet fra Digitala Vetenskapliga Arkivet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-77667>

Skeiv Ungdom (n.d.) *Kjønn*. Hentet fra <http://www.skeivungdom.no/kjonn/>

Skolem, M. (2014, 25. juli). Pappaer må også få være feminister. *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/2014/07/25/kultur/meninger/kronikk/pappafeminisme/feminisme/34497633/>

Smith, J.A. (2008). *Qualitative Psychology: A practical guide to research methods* (2. utg.). Sage.

Spersrud Haug, C. (2013, Juli 4). - "Hin" ikke egnet for norsk muntlig. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/kultur/--Hin-ikke-egnet-for-norsk-muntlig-7246685.html>

Språkrådet (n.d.) *Kjønnsbalansert språk*. Hentet fra <http://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Kjoenn/>

Sulland, F. (2013). barn. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/barn>

SurveyXact (n.d.). Markedets sikreste datahåndtering. Hentet fra <http://www.surveyxact.no/Files/Files/pdf-no/Markedets-sikreste-datahaandtering.pdf>

Sveass, N. (2009). Politisk psykologi - mellom forklaring og forandring. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 46(2), 142-143. Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/?seks_id=72316&a=2

Svendsrud, B. K. (2013). Ja til han, hun og hin. *Aftenposten*. Hentet fra http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Ja-til-han_-hun-og-hin-7251518.html

Taludker, G. (2013, 20. mars). Decision-making is Still a Work in Progress for Teenagers. *Brain Connection*. Hentet fra <http://brainconnection.brainhq.com/2013/03/20/decision-making-is-still-a-work-in-progress-for-teenagers/>

Teigen, K.H. (2015). anvendt psykologi. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra https://snl.no/anvendt_psykologi

Thun, C. (2014): interseksjonalitet. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/interseksjonalitet>

- Unicef (2014). Barnekonvensjonens historie. Hentet fra <https://www.unicef.no/barnekonvensjonen/barnekonvensjonens-historie>
- University of Auckland (n.d.). Frequently asked questions. Hentet fra <http://www.psych.auckland.ac.nz/en/about/our-research/research-groups/thematic-analysis/frequently-asked-questions-8.html>
- Venås, K. (1992). Pronouns, gender and sex in Norwegian. *International Journal of Applied Linguistics*, 2(2), 179-189. doi: 10.1111/j.1473-4192.1992.tb00032.x
- Venås, K. (1997). On the sources of sex-indefinite pronouns in Norwegian. I A. Bjørkum, B. Helleland, E. Papazian & L. S. Vikør (Red.), *Målvitskap og målrøkt. Festskrift til 70-årsdagen 30. november 1997* (s. 195-204). Oslo: Novus Forlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/c07c61aef55f3e24adf92438a7c6b326.nbdigital?lang=no#197>
- Vindenes, U. (2015, 1. juni). Bør vi begynne å si “hen” i tillegg til “hun” og “han” også i Norge?. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/viten/Bor-vi-begynne-a-si-hen-i-tillegg-til-hun-og-han-ogsa-i-Norge-8033593.html>
- Vinje, F.E. (1999). Riktig norsk. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/3e292497fa585de7e168c8b87e428de4.nbdigital?lang=no#145>
- Wayne, L. D. (2005). Neutral Pronouns: A Modest Proposal Whose Time Has Come. *Canadian Woman Studies*, 24(2).
- Wickens, A. (2009) Language and cognition. I *Introduction to Biopsychology* (3. utg.). (s. 365-401). England: Pearson Education Limited.
- Wikén, J. (2015, 1. juni) Forskaren: Därför upprör ord som hen. *Metro*. Hentet fra <http://www.metro.se/nyheter/forskaren-darfor-uppror-ord-som-hen/EVHofa!tH9tpWPUIfErk/>
- Willig, C. (2001). Foucauldian Discourse Analysis. I *Introducing Qualitative Research in Psychology: Adventures in theory and method*. (s.106-124). UK: Open University Press.

- Winkler Müller, M.I. (2004). Feminist Psychology. I C. Spielberger, *Encyclopedia of Applied Psychology*. (s. 23-28). doi:10.1016/B0-12-657410-3/00969-7.
- Wojahn, D. (2013). De personliga pronomenens makt: En studie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer. I *Svenskans beskrivning* 32(s. 356-367). Institutionen för språk, litteratur och interkultur, Karlstads universitet.
- Wojahn, D. (2015). *Språkaktivism: Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015* [Doktorgradsavhandling]. Hentet fra Digitala Vetenskapliga Arkivet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-251351>
- Wolff Frydenlund, S. (2013, 31. januar). Uverdige tvangsterilisering må stoppes. *NRK Ytring*. Hentet fra <http://www.nrk.no/ytring/stopp-uverdige-tvangsterilisering-1.10892727>
- Økland, J. (2010, 11. mai). Kjønn, sex and gender. *Gender in Norway*. Hentet fra http://www.gender.no/Open_dialogue/Gender_blog/8423
- Ørstavik, S. (2012, 6. mars). Likestilt på majoritetens premisser? *MiRA-Senteret*. Hentet fra <http://mirasenteret.no/no/hjem/39-nyheter/debatt-innlegg/734-likestilt-pa-majoritetens-premisser>

Appendiks A - Eksempel på e-posttekst

Hei!

Ønsker du å delta som anonym informant i et forskningsprosjekt?

Mitt navn er Silje Krogsæter, og jeg skal i min masteroppgave i psykologi skrive om "hen"-pronomen. Til dette trenger jeg din hjelp!

“Hen’-pronomen” - hva er det?

I det siste har det foregått en debatt i avisene om å legge til et ekstra personlig pronomen på norsk, "hen", som et tillegg til "hun" og "han". "Hen" er foreslått som et kjønnsnøytralt uttrykk, og det er foreslått også å kunne gjelde personer som ikke vil bli omtalt som "hun" eller "han". Denne oppgaven tar for seg dette og jeg ønsker å belyse hvordan folk forholder seg til temaet.

Hvorfor har du fått denne e-posten?

Du mottar denne henvendelsen av en av mine medstudenter. Jeg har ikke kjennskap til hvem mine medstudenter sender denne e-posten til, og mine medstudenter vil ikke vite om du blir med på undersøkelsen eller ikke. Grunnen til at du ble invitert til å delta, er at du er over 16 år, har tilgang til internett og at du kan skrive. Vi håper å få svar fra ca. 20 deltakere.

Om du ønsker å være med, kan du klikke på linken under som tar deg med til et online spørreskjema. Aller først i skjemaet spør vi alle om kjønn og aldersgruppe. Deretter kommer et enkelt spørsmål som du skal svare på med egne ord: **“I det siste har det foregått en debatt i norske aviser om å legge til et ekstra personlig pronomen på norsk, “hen”, som et tillegg til “hun” og “han”. Fortell med egne ord hva du synes om dette forslaget.”**. Du kan skrive så kort og lang du vil.

Det finnes ikke noe riktig eller galt svar på spørsmålet, og alle svar vil være anonyme. Vi planlegger å bruke tekstene som innsamles i masteroppgaven og eventuelle andre publikasjoner, men det vil ikke kunne knyttes tilbake til deltakere. Svar som blir sendt gjennom skjemaet, inneholder ingen informasjon om avsender - hverken navn, e-postadresse eller annet som kan brukes for å identifisere de som svarer.

Ved å trykke på linken under åpner du skjemaet. Ved å begynne å svare gir du ditt samtykke til å delta.

Link til online skjema: <https://www.survey-xact.no/LinkCollector?key=YTH3SA5R1232>

Vi setter stor pris på ganske raske svar, aller helst seinest søndag 22. november 2015.

Veileder på masteroppgaven er professor Norman Anderssen
(e-post: Norman.Anderssen@uib.no).

Om du har spørsmål, er det bare å ta kontakt på denne e-postadressen:

Silje.Krogseter@student.uib.no

På forhånd takk!

Mvh. Silje Krogsæter,
student på Masterprogram i psykologi, studieretning psykologisk vitenskap
Universitetet i Bergen

Appendiks B - Spørreskjema

UNDERSØKELSE OM HEN-PRONOMEN

Hvilket kjønn er du?

Alder

- 16-20
- 21-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61-70
- 71+

I det siste har det foregått en debatt i norske aviser om å legge til et ekstra personlig pronomen på norsk, "hen", som et tillegg til "hun" og "han". Fortell med egne ord hva du synes om dette forslaget.

Du kan skrive så kort og langt du vil. Det finnes ikke noe riktig eller galt svar på spørsmålet, og alle svar vil være anonyme. Husk å ikke nevne informasjon som kan brukes til å identifisere deg.

B *I* U ☰ Size ▾

Forrige

Avslutt

100%